

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΓ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1994

ΑΡΙΘ. 10

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Μνήμη του όσιου πρεσβυτέρου και ξενοδόχου Σαμψών. — Ίωάννου Φουντούλη, Άπαντήσεις σέ λειτουργικές, κανονικές και άλλες άπορίες. — Έπισκ. Ριρούτας Μακαρίου, Ό άγιώτατος πατριάρχης Μόσχας Τύχων. — Λάμπρου Κ. Σκόντζου, Όρθόδοξη έκκλησιολογική θεώρηση τών ιερών Μνημοσύνων. — Άλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Ποιμαντική πολλαπλών διαδρομών — Κων. Μ. Κονταξόπουλου, Οί 35 άγιοι Παύλοι τής Όρθοδοξίας. — Νικ. Κ. Βασιλειάδη, Πίστη και έργα. — Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Ό ΙΓ' Κατήχησις πρòς φωτιζομένους του άγίου Κυρίλλου Έρεσολύμων. — Έπίκαιρα. — Ευαγγέλου Π. Λέκκου, Ειδήσεις — Γεγονότα — Έκδόσεις.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Άθήνα, Ίασιού 1 — Τηλέφωνο
72.10.734 • Προϊστάμενος Τυπο-
γραφείου: Σωκράτης Μαυρογόνα-
τος, Ήπειρου 132 — Πέραμα.

Μνήμη του όσιου πρεσβυτέρου και ξενοδόχου Σαμψών

Την 27η Ίουνίου ή Έκκλησία μας εορτάζει τή μνήμη του όσιου πρεσβυτέρου και ξενοδόχου Σαμψών. Ό όσιος έζησε τόν δον αιώνα στα χρόνια τής βασιλείας Ίουστινιανού του Α'. Γεννήθηκε στη Ρώμη και άνήκε σέ άριστοκρατική οίκογένεια, που είχε βασιλική καταγωγή. Διακρινόταν για τήν εύφυία, τήν εύρύτητα τών σπουδών του και τή φιλοσοφική του κατάρτιση. Έπί πλέον άνέπτυξε μεγάλη φιλανθρωπική δραση, πρò πάντων στους τομείς τής περιθάλψεως τών άσθενών και τών πτωχών και τής φιλοξενίας. Ίδιατέρως συνεννείτο άπό τους λόγους του Κυρίου: «Έπεινασα και έδώκατέ μοι φαγείν, έδίψησα και έποίσατέ με, ξένος ήμην και συνηγάγετέ με..., ήσθήνησα και έπεσεκέφασθέ με» (Ματθ. κε', 35-36).

Είχε μεταβάλει τò σπίτι του σέ ξενώνα και νοσοκομείο, όπου άσκούσε τήν Ίατρική, στην όποία είχαν αφιερώσει ιδιαίτέρως ένα μεγάλο μέρος τών σπουδών του. Γενικώς τότε, άν οί Ρωμαίοι περιφρονούσαν τήν ιατρική τέχνη, άντιθέτως οί Χριστιανοί, εμπνεόμενοι άπό τò παράδειγμα του Χριστού ως θείου Ίατρού τών ψυχών και τών σωμάτων, θεωρούσαν τò ιατρικό επάγγελμα άνάλογο πρòς τò ιερατικό και φρόντιζαν νά βρίσκεται τούτο στα χέρια τών Χριστιανών.

Μετά τόν θάνατο τών γονέων του ό όσιος Σαμψών, άφου διένευμε τήν περιουσία του στους πτωχούς, ήλθε άπό τήν Παλαιά στη Νέα Ρώμη, στην Κωνσταντινούπολη, όπου έγινε πασίγνωστος, διότι και τò νέο σπίτι του έγινε νοσοκομείο και ξενώνας. Όπως οί άγιοι Άνάργυροι, έτσι και ό όσιος Σαμψών περιέβαλλε δωρεάν τους άσθενείς και ένεσάρκωνε τους λόγους είτε του Ποιμένου του Έρμά, κατὰ τους όποιους οί Χριστιανοί «εις τους οίκους αυτών ήδέως ύπεδέχοντο τους δούλους του Θεού» (Παραβ. VIII, 10,3), είτε του Άπολογητού Άριστειδου, ό όποιος μαρτυρεί, ότι οί Χριστιανοί «ξένον εάν ίδωσιν, ύπò στέγην εισάγουσι και χαίρουσιν επ' αυτώ ως επί αδελφώ άληθινώ» (Άπολ. 15).

Ό Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μηνάς χειροτόνησε τόν όσιο Σαμψών πρεσβύτερο και του άνέθεσε τή διεύθυνση μεγάλου νοσοκομειακού ξενώνος. Ό όσιος Σαμψών έκτισε και συντηρούσε τόν ξενώνα αυτών με τήν οικονομική ενίσχυση του αυτοκράτορος Ίουστινιανού, ό όποιος, όταν έπασχε άπό σοβαρή άσθένεια, είχε θεραπευθή με τήν ιατρική φροντίδα του όσιου Σαμψών και έννοιωθε εύγνωμοσύνην πρòς αυτόν.

Ό όσιος άνεδείχθη σέ ένα άπό τους πρωτοπόρους σκαπανείς τής Ψυχοσωματικής Ίατρικής, τής ώργανωμένης χριστιανικής φιλοξενίας και τής χριστιανικής κοινωνικής προνοίας, τήν όποία μιμήθηκε, ως γνωστόν, τò λεγόμενο «κοινωνικό κράτος».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ*

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΑΗ, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

Ὁ ἔσπερινὸς τῆς γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς, ὅπως εἶναι διατεταγμένος στὰ Εὐχολογία μας (καὶ στὰ Ἱερατικά) καὶ στὰ Πεντηκοστάρια, ἀκολουθεῖ τὴν τάξη τοῦ μοναχικοῦ ἔσπερινου κατὰ τὸ Τυπικὸ τοῦ ἁγίου Σάββα. Σὲ σύγκριση μὲ τὸν συνήθη ἑορταστικὸ μοναχικὸ ἔσπερινὸ παρουσιάζεται νὰ ἔχει περισσότερα ἁσματικά στοιχεῖα, ἐκτὸς ἀπὸ τίς τέσσερις μεγάλες εὐχὲς τῆς γονυκλισίας ποὺ προσιδιάζουν σ' αὐτόν. Διατηρεῖ δηλαδὴ τίς τρεῖς εὐχὲς τῶν μικρῶν ἀντιφώνων τοῦ ἁσματικοῦ ἔσπερινου, ἐντεταγμένες μὲν στὸν μοναχικὸ ἔσπερινό, ἀλλὰ περιπυρὸν στὴ θέση ποὺ κατεῖχαν στὸν κοσμικὸ ἔσπερινό. Εἶναι δὲ αὐτὲς οἱ τρεῖς δευτέρες μικρὲς εὐχὲς τῶν τριῶν γονυκλισιῶν: ἡ εὐχὴ τοῦ α' μικροῦ ἀντιφώνου «Εὐλόγητός εἶ, Κύριε...», ἡ εὐχὴ τοῦ β' μικροῦ ἀντιφώνου «Κύριε, Κύριε, ὁ ῥυσάμενος...» καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ γ' ἀντιφώνου (τοῦ τρισάγιου) «Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ αἰώνιος...», μὲ μιὰ ἐκτενὴ νεκρώσιμη προσθήκη ἀπὸ τὴ φράση «Σὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς» καὶ ἐξῆς. Ἐπίσης διατηρεῖ τὴν εὐχὴ τῶν πληρωτικῶν τοῦ ἁσματικοῦ ἔσπερινου ὡς τρίτη εὐχὴ τῆς τρίτης γονυκλισίας («Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ὑψιστος...»), ποὺ καὶ αὕτη ἔχει ἐκπέσει στὸν κοινὸ μοναχικὸ ἔσπερινό. Ὁ ἁσματικὸς ἔσπερινὸς τελειώνει μὲ τὴν εὐχὴ τῆς κεφαλοκλισίας «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ κλίνας οὐρανοῦς...», ἕνα εἶδος ὀπισθαμβῶνου ἀπολυτικῆς εὐλογίας, καὶ τὸ διακονικὸ «Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν» ἢ «Προέλθετε ἐν εἰρήνῃ». Δὲν εἶχε τὰ ἀπόστιχα καὶ τὴν συνήθη ἀπόλυση τοῦ μοναχικοῦ τύπου «Χριστὸς ὁ ἀληθινός...» κ.λπ. Φυσικὰ δὲν εἶχε καὶ τὸ σύνθημα στὸν μοναχικὸ τύπο «Δι' εὐχῶν...» ὡς κατακλείδα.

Στὰ χειρόγραφα διασώζεται ὁ ἀρχαῖος αὐτὸς ἐνοριακὸς – ἁσματικὸς τύπος τῆς ἀκολουθίας τῆς γονυκλισίας. Αὐτά, κατὰ τὸ ἀνωτέρω διάγραμμα, δὲν ἔχουν οὔτε τὴν ιδιόρρυθμη ἀπόλυση οὔτε τὸ «Δι' εὐχῶν...», ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο. Ἀλλὰ καὶ οὔτε τὰ χειρόγραφα ποὺ ἔχουν τὴν γονυκλισία ἐντεταγμένη στὸν μοναχικὸ ἔσπερινὸ ἔχουν πάντοτε τὴν ιδιόρρυθμη ἀπόλυση καὶ τὸ «Δι' εὐχῶν...». Συνήθως κατακλείουν τὴν ἀκολουθία μὲ τὴ φράση «καὶ ἀπόλυσις» ἢ «ὁ ἱερεὺς ποιεῖ ἀπόλυσιν». Καὶ αὐτὸ δὲν ξενίζει, γιατί καὶ στὸν συνήθη ἔσπερινὸ ἔτσι κατακλείουν τὴν ἀκολουθία. Μερικὰ χειρόγραφα ἔχουν τὴν ιδιόρρυθμη ἀπόλυση στὴ γνωστὴ ἀπὸ τὰ ἔντυπα μορφή ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ ἐξῆς

ἢ σὲ ἄλλη παραπλήσια μορφή, χωρὶς καὶ πάλι τὸ «Δι' εὐχῶν...». Στὴν πρώτη περίπτωση, ποὺ ἔχουν «καὶ ἀπόλυσις», μᾶλλον ἐννοεῖται ὁ συνήθης τύπος τῆς ἀπολύσεως, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀναγράφεται ὡς γνωστὸς ἐξ ἑθους ἀπὸ τὸν ἱερέα. Ἡ εἰδικὴ ἀπόλυση διαμορφώθηκε ἀργότερα καὶ εἶναι ιδιαίτερα ἐπιτυχής. Ἀνακεφαλαιώνει ὅλο τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, ὅπως θὰ ἄρμοξε στὴ λήξη τῆς πασχάλιου ὑπὸ τὴν εὐρύτερα ἐννοια περιόδου, μὲ τὴν ἀκολουθία τῆς γονυκλισίας, ποὺ οὐσιαστικὰ κατακλείει τὸν κινητὸ κύκλον τῶν ἑορτῶν ἢ σημειώνει τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀκινήτου – βρίσκεται στὸ μεταίχιμο. Ἐχει δὲ μιὰ ιδιαίτερη ἀρχαιοπρέπεια, ἀφοῦ τὸ εὐαίσθητο σημεῖο, ποὺ στίς κοινὲς ἀπολύσεις δέχθηκε καὶ δέχεται συνέχεια ἐπαυξήσεις καὶ ταλαιπωρεῖται μὲ τὴν προσθήκη, παρὰ τὴν προβλεπομένη τάξη, πολλῶν καὶ ποικίλων ὀνομάτων ἁγίων, περιορίζεται μόνον στὴν ἐπίκληση τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν «θεοκηρύκων καὶ πνευματοφόρων Ἀποστόλων». Ἡ ἀπόλυση τοῦ ἔσπερινου τῆς γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς λέγεται μιὰ φορὰ τὸν χρόνον καὶ ἦταν ἐπόμενο νὰ διατηρήσει τὴν ἀρχαιοπρέπειά της καὶ νὰ μείνει ἀνεξέλικτη. Χωρὶς ἀμφιβολία ἂν λεγόταν συχνότερα, ὅπως οἱ κοινὲς ἀπολύσεις ποὺ λέγονται καθημερινῶς καὶ ἐξελισσονται καὶ φθείρονται, θὰ εἶχε τὴν ἴδια τύχη μὲ αὐτὲς. Θὰ προσετίθεντο δηλαδὴ καὶ ἄλλα ὀνόματα ἁγίων καὶ θὰ κατεκλείετο μὲ τὸ «Δι' εὐχῶν...», ὅπως καὶ ἐκεῖνες. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀμνηστεύει τοὺς λειτουργοὺς οὔτε πρέπει νὰ τοὺς ἐνθαρρύνει στὸν «ἐκσυγχρονισμὸ» τρόπον τινὰ τοῦ ἀρχαιοπρεποῦς κειμένου. Ἄν πάλι γίνεται ἀπὸ ἄγνοια ἢ ἔλλειψη προσοχῆς ἢ ἐπιπολαιότητα, ὅπως δυστυχῶς ἀκούγεται μερικὲς φορές, τότε εἶναι ἀσυγχώρητο. Ἡ ἀκολουθία τῆς γονυκλισίας εἶναι ἀπὸ τίς ὡραιότερες καὶ σεβασμιότερες ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀπαιτεῖ τὴν εὐλαβὴ προσοχὴ καὶ προετοιμασία τῶν λειτουργῶν γιὰ νὰ διατηροῦνται καὶ προστατεύονται ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς συνηθείας οἱ χαρακτηριστικὲς ιδιορρυθμίες της: οἱ θαυμάσιες εὐχὲς της, τὰ διακονικὰ «Ἐτι καὶ ἔτι κλίνατε τὰ γόνατα...» «Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, ἀνάστησον...» καὶ ἡ ιδιόρρυθμη ἀρχαιοπρεπὴς ἀπόλυση «Ὁ ἐκ τῶν πατρικῶν κόλπων... διὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα. Ἀμήν», χωρὶς τὰ συνήθη ὀνόματα τῶν ἁγίων καὶ χωρὶς τὸ νεώτερο «Δι' εὐχῶν...». Πρόκειται γιὰ ἕνα σεβάσιμο διατηρητέο λείψανον τῆς παλαιᾶς μας λειτουργικῆς παραδόσεως.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 172 τοῦ ὑπ' ἀρ. 9 τεύχους.

‘Ο αγιώτατος πατριάρχης Μόσχας Τύχων*

Τοῦ Θεοφίλ. Ἐπισκόπου Ριρούτας κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ

Στὸ διάστημα τῆς πατριαρχείας του ὁ Τύχωνας διατηρήθηκε ὡς πάντα ἀπλός, ταπεινός, ὀλιγαρχικός, σεμνός, εὐγενής καὶ συνεργάσιμος γιὰ τὸ καλὸ πάντα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας (ἀπὸ 21.11.1917 μέχρι 25.3.1925). Ἦταν ἡ περίοδος τέτοια πού ἀναγκάστηκε νὰ πάρει ἱστορικές ἀποφάσεις. Καὶ φυσικά οἱ ἀποφάσεις καὶ οἱ ἀγγελίες του ἦσαν αὐστηρές καὶ ἐπικριτικές, πρὸ παντός ὅταν εἶχαν σχέσεις μὲ τὸ ἀθεϊστικὸ καθεστῶς. Δὲν φοβήθηκε ἐπανειλημμένα νὰ καταδικάσει τὴν κυβερνητικὴ τρομοκρατία. Τὸν νέο χρόνο τοῦ 1918 λειτούργησε στὸν καθεδρικό ναὸ τοῦ Χριστοῦ - Σωτήρα στὴν Μόσχα καὶ μίλησε πρὸς τὸ ποίμνιό του μὲ σαφήνεια καὶ ἐξαιρετικὴ πραότητα καὶ πρὸ παντός μὲ ἰσχύ καὶ ἐγκαρτέρηση. «Τὸ παρελθὸν ἔτος ἦταν τὸ ἔτος τῆς συγκροτήσεως τῆς Ρωσικῆς ἰσχύος. Ὅμως, ἀλλοίμονον! Δὲν μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἀξιοθρήνητη ἐμπειρία τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Βαβυλώνας. Ἐλησμονήσαμεν τὸν Θεόν... καὶ ξεχνοῦμε τελείως, ὅτι θάπρεπε νὰ ἐπιδειχθῇ εἰδικὴ μέριμνα γιὰ τὴν ψυχὴ, ὡς πράγματος ἀθανάτου. Σ’ αὐτὸ ὀφείλεται τὸ ὅτι καταλήγουν εἰς ἀποτυχίαν αἱ προσπάθειαι μᾶς πρὸς δημιουργίαν ναῶν καὶ οἰκιῶν». Ὁ μαρτυρικός Πατριάρχης δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο νὰ δεῖ τὴν καταστροφὴ μᾶς τόσον μακροαίωνης ἱστορίας καὶ κληρονομίας’ τοῦ ἦταν ἀδιανόητο ὅτι ἓνας τόσον ἀρχαῖος κόσμος καὶ πολιτισμὸς παρεχωροῦντο τελικὰ σ’ ἓνα κατασκευάσμα ἀνθρώπων χωρὶς πνευματικὸ ὑπόβαθρο.

Ἡ μεγαλύτερα ἴσως ἀπόφασί του ἦταν ὁ ἀφορισμὸς πού ἐξαπέλυσε στὶς 19 Ἰανουαρίου 1918 κατὰ τῶν κομμουνιστῶν καὶ τῶν συνεργατῶν τους.

Ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης Τύχωνας σὲ ἐγκύκλιό του ὁμολογοῦσε ἀργότερα τὰ ἑξῆς: «...Ἐὰν κατὰ τὸ 1ον ἔτος τῆς ὑπάρξεως τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας ἐπέτρεπον ἐνίστη δριμείας ἐπιθέσεις κατ’ αὐτῆς, ἐπραπτον τοῦτο συνεπεία τῆς ἀνατροφῆς μου καὶ τοῦ κυριαρχοῦντος ἐν τῇ γενομένη τότε Συνόδῳ προσανατολισμοῦ... κατὰ Σεπτέμβριον δὲ τοῦ αὐτοῦ 1919 ἔτους ἀπέλυσα πρὸς τοὺς Ἀρχιεποίμενας καὶ Ποιμένας ἐκκλησιῶν περὶ μὴ ἀναμιξεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν πολιτικὴν, καὶ περὶ ὑποταγῆς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Σ. Ρωσίας, ἐφ’ ὅσον δὲν εἶναι ἐνάντιαι πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν... ὑπὲρ τὸ ἔτος παρήλθε, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀφ’ ὅτου δὲν ἠκούσατε τὸν λόγον μου... Βαρὺν διήλθομεν χρόνον, ἰδιαίτερος δὲ τὸ βᾶρος τοῦτο

ἰσχυρῶς ἐξεδηλώθη ἐπ’ ἐμὲ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας...». Διαφαίνεται καθαρὰ μέσα ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Πατριάρχου Τύχωνα ἡ ἀγωνία, ἡ ταλαιπωρία, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἀγάπη του τέλος γιὰ τὴν Ρωσικὴ γῆ, γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν λαὸ τῆς.

Ἡ ἐπικράτηση τοῦ κομμουνισμοῦ ἦταν τώρα γεγονός. Ὁ Πατριάρχης, ὁ Ἅγιος αὐτὸς τοῦ Θεοῦ διάκονος, γνώριζε πολὺ καλά τὶς τύχες τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ γι’ αὐτὸ καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ συμπαρίσταται ἀλλὰ καὶ νὰ συμπάσχει τὰ δεινὰ πού βρῆκαν τὸν λαὸ του. Συχνὰ ἐπισκέφεται διάφορες πόλεις καὶ ἔρχεται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ ποίμνιό του. Παντοῦ τοῦ ἐπιφυλάσσουν παλλαϊκὲς ὑποδοχές’ ἀκόμα κι αὐτοὶ οἱ ἐργάτες δὲν φοβοῦνται καὶ τόσο πολὺ τὸν σέβονταν πού ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὴν εὐλογία του. Θυμότανε τοὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Σεραφεῖμ τοῦ Σάροφ πού ἔλεγε ὅτι: «...Σύντομα ὁ Ἀντίχριστος θὰ κατεβάσει τοὺς σταυροὺς ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες καὶ οἱ ναοὶ τοῦ Θεοῦ θὰ μετατραποῦν σὲ δαιμονικὲς φωλιές ἢ θὰ καταστραφῶν... Τόσοι πολλοὶ ἀπὸ τὸν χριστιανικὸ λαὸ θὰ χαθοῦν τότε, ὥστε οἱ Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἔχουν καιρὸ νὰ παραλαμβάνουν τὶς ψυχὰς ἐκείνων πού θὰ μαρτυροῦν γιὰ τὴν πίστη... Θὰ ὑπάρξει μεγάλη θλίψις, τόση ὅση δὲν ἔχει ὑπάρξει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει πάλι...».

Τοῦτο δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ. Ὁ Πατριάρχης Τύχωνας ἀντιτάχθηκε ἐντονα στὴν ἐπιδιωκόμενη συνεργασία τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ καθεστῶς. Οἱ δολοφόνου χιλιάδες Ἐπισκόπους καὶ μοναχοὺς. Ὁ Τύχωνας ὅμως χωρὶς καὶ χωρὶς φόβο ἀναγνωρίζει τοὺς νέους μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀρνεῖται ὑποταγὴ στοὺς κομμουνιστὲς καὶ διαφωνεῖ γιὰ δήμηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν. Ἔτσι οἱ Σοβιετικοὶ ἠγέτες γνωρίζοντες τὴν σταθερὴ καὶ χωρὶς περιστροφῆς διάθεση τοῦ Πατριάρχου, τὸν Μάιο τοῦ 1922, ὕστερα ἀπὸ μιὰ δίκη κληρικῶν τὸν φυλακίζουν. Ἐκεῖ στὴν φυλακὴ εὐρισκόμενος ὁ Πατριάρχης δὲν λύγισε ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς τῶν κομμουνιστῶν. Ἐκεῖνοι ἔβλεπαν ὅτι μὲ τὸ νὰ βρισκεται ὁ Πατριάρχης στὴν φυλακὴ καθυστεροῦσε ἡ σοβιετοποίηση τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισή του ἐξαπέλυσε ἐγκύκλιο μὲ ἡμερομηνία 18 Ἰουλίου 1923 στὴν ὁποία ἔλεγε: «...Ἡ Ρωσικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἀπολιτικὴ καὶ συνεπῶς δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι οὔτε “λευκὴ”, οὔτε “ἐρυθρὰ” Ἐκκλησία. Πρέπει νὰ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία καὶ κάθε ἀπόπειρα ἀπὸ ὁπουδήποτε κι ἂν προέρχεται, νὰ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 171 τοῦ ὑπ’ ἀρ. 9 τεύχους.

ἀναμιχθεῖ ἡ Ἐκκλησία σὲ πολιτικὲς διαμάχες, πρέπει νὰ ἀπορρίπτεται καὶ νὰ καταδικάζεται».

Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ γιὰ τὸ κομμουνιστικὸ καθεστῶς ὁ Πατριάρχης Τύχωνας ἦταν πάντοτε «ὁ πολίτης Μπελάβιν». Οὐδέποτε τὸν ἀναγνώρισαν σὰν ἀνώτατο ἀρχηγὸ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ Προεδρείου τοῦ Ἀνωτάτου Σοβιέτ μὲ ἡμερομηνία 8 Μαρτίου 1924 ὅπου φαίνεται ὅτι ἀποσύρθηκαν «οἱ κατηγορίες κατὰ τοῦ πολίτη Μπελάβιν». Στις 9 Δεκεμβρίου 1923 ἔγινε ἡ πρώτη δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ γηραίου Πατριάρχου. Δύο ἄγνωστοι μπήκαν στὸ πατριαρχικὸ διαμέρισμα καὶ φόνευσαν τὸν στενὸ συνεργάτη τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ Πολοζώφ. Ἀπὸ τότε ἔγιναν πολλὲς προσωπικὲς ἀποπειρὲς κατὰ τοῦ Πατριάρχου. Σὲ μιὰ περίπτωση μιὰ γυναίκα ἔριξε ἓνα μαχαίρι κατὰ τοῦ Πατριάρχου μέσα σὲ ἐκκλησία ποὺ λειτουργοῦσε μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀπειληθεῖ ἡ ζωὴ κάποιων ἄλλων. Κάποτε μάλιστα πολλοὶ προσπάθησαν νὰ τὸν δηλητηριάσουν μὲ φάρμακα.

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του κατηγορήθηκε ὅτι εἶχε σχέσεις μὲ τὴν ἀνακάλυψη ἐκκλησιαστικῶν θησαυρῶν στὰ Σπήλαια τῆς Λαύρας τοῦ Κιέβου. Μὲ ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Πατριάρχης ποὺ φέρει ἡμερομηνία 10 Ἰανουαρίου 1925 δηλώνει κατηγορηματικά: «Θὰ ἦτο καλύτερον δι' ἐμὲ νὰ ἔμενα εἰς τὴν φυλακὴν. Ὑποτίθεται ὅτι εἶμαι ἐλεύθερος, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἀπολύτως τίποτε. Διορίζω ἓναν Ἐπίσκοπον εἰς τὸν Νότο καὶ αὐτοὶ τὸν παίρνουν εἰς τὴν Ἀνατολήν». Οἱ τακτικὲς ἐπισκέψεις ἐνὸς Σοβιετικοῦ πράκτορα τὸν κούρασαν ἀφάνταστα ἀλλὰ δὲν ὑπέκυψε σὲ πιέσεις γιὰ ὑποταγὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸ ἀθεϊστικὸ καθεστῶς. Στις 12 Ἰανουαρίου 1925 ὁ Πατριάρχης ἐξαντλημένος ἀπὸ τὶς πιέσεις καὶ τὶς ταλαιπωρίες μπήκε σὲ κλινικὴ γιὰ θεραπεία. Τότε ἦταν ἀκόμη ποὺ βρῆκαν τὴν εὐκαιρία οἱ Σοβιετικοὶ νὰ στείλουν τὸν πράκτορα Τουτσάκωφ γιὰ νὰ πείσει τὸν Πατριάρχου νὰ ὑποβάλει τὴν παραίτησή του καὶ νὰ πάει κάπου στὸν Νότον γιὰ ἀνάπαυση. Ἡ ἀπάντησή τοῦ Τύχωνα ἦταν: «Συντόμως θὰ ἔχω ἀφθονίαν χρόνου δι' ἀνάπαυσιν. Τώρα πρέπει νὰ ἐργασθῶ».

Παρ' ὅλο ποὺ ὑπέφερε ἀπὸ καρδιακὰ νοσήματα, ἄσθμα καὶ ἀρτηριοσκληρωσὴ δὲν ἔχασε τὶς πνευματικὲς καὶ διοικητικὲς του ἱκανότητες. Μέχρι τὴν τελευταία στιγμή ἐργαζόταν καὶ ἔδιδε ὁδηγίες γιὰ ὅλα τὰ σοβαρὰ θέματα ποὺ παρουσιάζονταν στὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας κάτω ἀπὸ τὶς τραγικὲς συνθήκες τοῦ κομμουνιστικοῦ κατεστημένου. Στις 23 Μαρτίου 1925 μέρα Κυριακὴ ἔκανε τὴν τελευταία του λειτουργία καὶ μετέλαβε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Τὰ λόγια του λίγο πρὶν ἀφήσει τὸν πρόσκαιρο κόσμον ἦταν: «Ἡ νύχτα θὰ εἶναι βαθεῖα καὶ θὰ διαρκέσει πολὺ». Τὴν μέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ σὲς 25 Μαρτίου ὁ Πατριάρχης

Τύχωνας, δηλητηριασμένος ὅπως ἀποδείχθηκε, ἀφῆσε τὴν τελευταία του πνοή.

Στὴν περίφημη διαθήκη του ὁ μέγας αὐτὸς μάρτυρας καὶ ἅγιος τῆς νεώτερης Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἔλεγε ἀνάμεσα στὰ ἄλλα καὶ τὰς ἐξῆς: «ἐπικαλούμενος ἐπὶ τοὺς ἀρχιπομπένας, τοὺς ποιμένας καὶ τὰ πιστὰ τέκνα ἡμῶν τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, δεόμεθα ὑμῶν μὲ ἡσυχον τὴν συνείδησιν καὶ χωρὶς φόβον νὰ ἀμαρτήσωμεν κατὰ τῆς ἀγίας ἡμῶν Πίστεως, νὰ ὑπαγῆτε εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐξουσίαν, οὐχὶ ἐκ φόβου, ἀλλὰ ἐκ συνειδήσεως, ἐνθυμούμενοι τὰς λέξεις τοῦ Ἀποστόλου: “πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω· οὐ γάρ ἐστι ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ, αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσι” (Ρωμ. ιγ' 1), ...δηλοῦμεν πρὸς ὅλους ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσία, ἥτις δύναται νὰ δεσμεύσῃ τὴν ἱερατικὴν συνείδησιν ἡμῶν καὶ τὸν Πατριαρχικὸν ἡμῶν λόγον».

Γιὰ τὴν ἐπικρατοῦσα τότε κατάστασις ἡ κηδεὶα τοῦ Πατριάρχου Τύχωνα ἦταν ἱστορικὴ καὶ πρωτοφανής. Ἡ Κυβέρνησις τῶν Σοβιέτ ἐπῆρε δρακόντια μέτρα καὶ παρ' ὅλες τὶς ἀπαγορεύσεις γιὰ λατρευτικὲς ἀνάγκες ὅλες οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μόσχας κτυποῦσαν πένθημα γιὰ νὰ ἀναγγεῖλουν τὸ θλιβερὸ γεγονός. Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ κόσμος μόνο ποὺ μαζεύτηκε γύρω ἀπὸ τοὺς χώρους τῆς Μονῆς τοῦ Ντόσκοι, ὅπου τάφηκε ὁ Πατριάρχης, ξεπερνοῦσε τὶς 300.000, ἀριθμὸς ποὺ δείχνει τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας τότε σὲ ὥρες δίωξης καὶ δοκιμασιῶν. Πάνω στὸν τάφο του τοποθετήθηκε σταυρὸς μὲ τὴν ἐπιγραφή: *Τύχων ὁ Ἀγιώτατος Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας, 25 Μαρτίου 1925.*

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἰδρῦθηκε γνώρισε μέρες δόξας καὶ νίκης, θριάμβους καὶ τιμῆς, χωρὶς ὅμως νὰ λείψουν καὶ οἱ ὥρες τῶν διωγμῶν καὶ τῶν καταστροφῶν. Χιλιάδες μάρτυρες καὶ ἥρωες ἔδωσαν τὴν ζωὴν τους γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν πίστην τους σ' Αὐτόν. Καμμιά δύναμις κοσμικὴ δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς λυγίσει καὶ νὰ προδώσουν τὴν πίστη τῶν πατέρων καὶ τῶν μητέρων τους. Ἀνὰ τοὺς αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ στρατιῶτες βάδιζε σταθερὰ καὶ κήρυξε τὸν Χριστὸ ποὺ ἦταν καὶ εἶναι «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἐβρ. ιγ' 8).

Στὴν μαρτυρικὴ γῆ τῆς Ρωσίας ἑκατοντάδες χιλιάδες νεομάρτυρες δόξασαν μὲ τὸ αἷμα τους τὴν Ὁρθόδοξον πίστην, καὶ ὀλόκληρος ὁ λαὸς δοκιμάστηκε, ταλαιπωρήθηκε, βασανίστηκε, πόνεσε, σταυρώθηκε... Τώρα, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια διωγμῶν ξαναβρίσκει ὁ κόσμος τὸν πραγματικὸν ἑαυτό του, τὶς ρίζες του καὶ τὴν καταγωγὴν του μέσα ἀπὸ τὸ ἀναβάπτισμα αὐτὸ τῆς ἐπιστροφῆς. Ξαναβλέπει κανεὶς νὰ ὑψώνεται τὸ αἰώνιον σύμβολο τοῦ σταυροῦ πάνω ἀπὸ τὶς ἐκ-

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩΝ*

Τοῦ κ. ΛΑΜΠΡΟΥ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΥ θεολόγου - καθηγητοῦ

3. Οἱ μαρτυρίες τῆς Καινῆς Διαθήκης

Πάμπολλα εἶναι τὰ χωρία καὶ οἱ μαρτυρίες στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀφ' ἐνὸς μὲν γιὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὸν σύνδεσμο τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐφ' ἑτέρου γιὰ τὴν ὑποχρέωση τῶν πιστῶν νὰ προσεύχονται γιὰ ὅλους. Σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν γίνεται διαχωρισμὸς μεταξὺ ζώντων καὶ κεκοιμημένων ἀγίων. Ὅλοι μαζί ἀποτελοῦν τὴν Ἐκκλησία, τὸ τεθεωμένο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ (Ἐφ. ε' 23, Α' Κορ. ιβ' 27), εἶναι τὰ κύτταρα αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Σώματος. Δὲν ὑπάρχουν νεκρὰ κύτταρα στὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου, παρὰ μονάχα ζωντανά, γιὰ τὴν τρέφει καὶ τὰ ζωοποιεῖ ἡ κεφαλὴ τοῦ Σώματος, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς (Ἰωαν. ε' 26). Ὁ ἀπόστολος Παῦλος δὲν παραλείπει στὴς Ἐπιστολές του νὰ τονίζει αὐτὲς τὶς ἀλήθειες. Παραγγέλει στοὺς χριστιανοὺς νὰ διατελοῦν «προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν Πνεύματι, καὶ εἰς τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἀγίων» (Ἐφεσ. στ' 18), χωρὶς νὰ ἐξαιρῆ τοὺς κεκοιμημένους ἀγίους (= χριστιανοὺς). Δέεται ὁ ἴδιος ὑπὲρ τοῦ κεκοιμημένου Ὀνησιφόρου, ὅπως «δῶν ἔλεος ὁ Κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις μὲ ἀνέψυξε... Δῶν αὐτῷ ὁ Κύριος εὐρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ» (Β' Τιμ. α' 16-18). Φρονῶ ὅτι τὸ χωρίο αὐτὸ εἶναι ἡ ἀντιπροσωπευτικότερη καινοδιαθηκικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν εὐχὴ καὶ δεήσεις ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων. Σὲ ἄλλο σημεῖο δέεται ὅπως «αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς

Χριστὸς καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν» δίνει «παράκλησιν αἰώνιαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι (στοὺς πιστοὺς)» (Β' Θεσ. β' 16). Ἡ αἰώνια παράκληση ἀσφαλῶς ἐκτείνεται καὶ στὸ βασίλειο τῶν κεκοιμημένων πιστῶν.

Στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ ἐκτίθεται ἓνα περίεργο χωρίο, τὸ ὁποῖο νομίζω ὅτι δίνει σαφὴ ἀπάντηση στοὺς ἀρνητὲς τῶν προσευχῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μας ποὺ ἔχουν κοιμηθεῖ: «Πάντες (οἱ νεκροὶ) μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν» (Ἐβρ. ια' 39-40). Ἡ τελείωσις τῶν κεκοιμημένων ἐγκτείνεται στὴν ἐπὶ γῆς στρατευομένη Ἐκκλησία!

Ἀπὸ τὶς Γραφικὲς καὶ ἐξωβιβλικὲς μαρτυρίες συμπεραίνουμε πῶς στὰ ἀποστολικά χρόνια οἱ χριστιανοὶ ἔδειχναν ἰδιαίτερη φροντίδα γιὰ τοὺς κεκοιμημένους πιστοὺς. Ἐθαπταν τὸ σῶμα τοῦ μεταστάντος ἀδελφοῦ τῆς κοινότητος μὲ τιμὴς, ὡς σκῆνωμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Α' Κορ. γ' 16 καὶ στ' 10), ὡς ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ὅλης ἀνθρώπινης ψυχοσωματικῆς ὑποστάσεως, τὸ ὁποῖο ἔχει καθαγιασθεῖ μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα (βλ. Γ. Ἄντουράκη, Ταφή, καύση καὶ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, Ἀθήνα 1986, σελ. 30). Ἡ ταφή τῶν νεκρῶν εἶχε καὶ συμβολικὸ χαρακτήρα, ἐμοιάζε μὲ τὴν σπορὰ τοῦ σίτου ὁ ὁποῖος θαπτῶμενος φέρει πολὺ καρπὸ· ἔτσι καὶ τὸ σῶμα ἐθάπτετο γιὰ νὰ ἀναστηθεῖ ἀφθαρτοποιημένο (Α' Κορ. ιε' 36). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ταφή συνεχιζόταν ἡ μέριμνα τῶν ζώντων ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 179 τοῦ ὑπ' ἀρ. 9 τεύχους.

κλησίες καὶ πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ δημοκρατίας ρεῖει ξανὰ σ' αὐτὴ τὴν πολυβασανισμένη γῆ ὅπου ἀκούεται ἡ φωνὴ Ἐκείνου ποὺ εἶπε πῶς «στὸν κόσμον θάχετε θλίψη καὶ κατατρεγμούς. Ἐχετε ὅμως θάρρος. Γιατί, ἐγὼ ἐνίκησα τὸν κόσμον καὶ μὲ τὴ νίκη μου αὐτὴ ἐξασφάλισα σ' ὅλους σας τὸ θρίαμβο καὶ τὴ δόξα στὴ βασιλεία μου» (Ἰωάν. ιστ' 33).

Συμβαίνει πάντα ὕστερα ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶ ν' ἀκολουθεῖ ἡ Ἀνάστασις. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἰδιαίτερα ἡ Ὀρθοδοξία δὲν εἶναι ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς ἀλλὰ θεανθρώπινος δύναμις ποὺ δὲν φοβάται καμμιά ὑπερκόσμια ἀρχὴ ἢ ἐξουσία, ποὺ ποτὲ δὲν ἠττάται, δὲν λυγίζει μὰ πάντα νικᾷ καὶ θριαμβεύει.

Σημειώνει πολὺ χαρακτηριστικὰ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὰ ἀκόλουθα: «Πόσοι πολέμησαν τὴν Ἐκκλησία; Καὶ ὅμως. Αὐτοὶ ποὺ τὴν πολέμησαν χάθηκαν. Κι ἡ Ἐκκλησία ὑψώθηκε πρὸ πέρα κι ἀπ' τὸν οὐρανό. Τέτοιο εἶναι τὸ μέγεθος τῆς Ἐκκλησίας. Πολεμᾶται μὲ λύσσα, καὶ αὐτὴ νικᾷ. Κλυδωνίζεται, ἀλλὰ δὲν καταποντίζεται. Παλαίει κι ἀγωνίζεται, ἀλλὰ ποτὲ δὲν νικᾶται. Ὑβρίζεται, ἀλλὰ λαμπρότερη πάντοτε γίνεται. Δέχεται τραύματα, ἀλλὰ δὲν θανατώνεται. Χειμάζεται, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ναυαγεῖ... Οὐδὲν Ἐκκλησίας ἰσχυρότερον».

(Τέλος)

Στις διάφορες λατρευτικές των συνάξεις δὲν παρέλειπαν νὰ ἀναφέρονται γι' αὐτοὺς καὶ νὰ προσεύχονται σύμφωνα μὲ τις εὐαγγελικὲς ἐπιταγές. Οἱ προσευχὲς αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦσαν ἰδιαίτερες προσευχὲς, ἢ τελετές, ἀλλὰ σύντομες φράσεις ἐνσωματωμένες στὴν καθ' ἡμέραν προσευχὴ καὶ κυρίως στὸ πρωταρχικὸ τελετουργικὸ τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὁ καθηγητὴς Ἄ. Φυτράκης σὲ κλασσικὴ σχετικὴ μελέτη τοῦ ἐπισημαίνει, πὼς «γνωρίζωμεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἐπεσκέπτοντο ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τοὺς τάφους τῶν νεκρῶν αὐτῶν κατὰ διαφόρους ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν, καὶ δὴ τὴν 3ην, τὴν 7ην, ἢ τὴν 9ην, τὴν 30ὴν ἢ τὴν 40ὴν, πιθανότατα δὲ ἐτέλουν ἐκεῖ τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ἐώρταζον δὲ προσέτι τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου των» (Ἄ. Φυτράκη, Λείψανα καὶ τάφοι τῶν μαρτύρων, ἐν Ἀθήναις 1955, σελ. 128).

4. Ἡ πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀνὰ τοὺς αἰῶνες

Στοὺς μεταποστολικοὺς χρόνους εἶχε ἐπικρατήσει ἡ συνήθεια στοὺς χριστιανοὺς, «ὅπως ἐωρτάζε-ται καὶ ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου τῶν λοιπῶν χριστιανῶν ὑπὸ τῶν ἐπιζώντων μελῶν τῆς οἰκογενείας των» (Ἄ. Φυτράκη, ὅπου ἄνωτ. σελ. 65). Ὁ ἑορτασμὸς αὐτὸς ἀσφαλῶς ἦταν κατὰ κύριο λόγο ἐνθύμηση τοῦ νεκροῦ, τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ προσευχὴ ὑπὲρ αὐτοῦ (πρβλ. P. Kirsh, Die Grabstätten, σελ. 111, F. Wieland, Altar und Altargrab, σελ. 4-5, H. Delehaje, Les Origines, σελ. 33). Φαίνεται πὼς ἡ συνήθεια αὐτὴ πολὺ νωρὶς ἐπεξετάθη σὲ ὁλόκληρη τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ πίστευαν πὼς κατὰ τὴν προσφορὰ τῆς Θείας Εὐχαριστίας πρὸς τιμὴν τοῦ νεκροῦ, παρευρίσκετο ἡ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ συμμετεῖχε, ἐνωμένη μὲ τοὺς οἰκείους της, στὴ συνεστίαση τῆς κοινῆς τραπέζης, στὴν ὁποία κλάται ὁ ἄρτος, «ὅς ἐστι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός» (Ἰγνατ. Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ. 20, 2). Μὲ τὸ σκεπτικὸ πὼς ὁλόκληρη ἡ χριστιανικὴ κοινότητα ἀποτελοῦσε «μίαν οἰκογένειαν, συγκροτουμένην ἐξ ἀδελφῶν ὑπὸ τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Κύριον» (Ἄ. Φυτράκη, ὅπου ἄνωτ. σελ. 65), στὸν ἑορτασμὸ τῆς ἐπετείου τοῦ θανάτου κάποιου χριστιανοῦ συμμετεῖχε ὁλόκληρη ἡ χριστιανικὴ κοινότητα. Ἐτσι μὲ ἰδιαίτερη λαμπρότητα ἐορτάζονταν οἱ μεταθανάτιες μνήμες τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ὁμολογητῶν τῆς πίστεως. Κέντρο τοῦ ἑορτασμοῦ ἦταν ὁ τάφος τοῦ μεταστάντος. Ἀπὸ τὸ ἀπόκρυφο κείμενο «Πράξεις τοῦ Ἰωάννου» (β' αἰών),

πληροφοροῦμεθα πὼς οἱ χριστιανοὶ τὴν τρίτη ἡμέρα ἀπὸ τὸ θάνατο κάποιας γυναίκας ποὺ ὀνομαζόταν Δρονιανὴ, μετέβησαν «ἐξ ἑωθινῆς εἰς τὸ μνημα..., ὅπως ἄρτον κλάσωσιν ἐκεῖ» (R. A. Lipsius - M. Rohnet, Acta Apostolorum Apoc., Leipzig 1883-1903, II, σελ. 186). Ἐπίσης τὸ πρωτοχριστιανικὸ κείμενο «Μαρτύριον Πολυκάρπου» (β' αἰών), μᾶς δίνει σαφεῖς μαρτυρίες γιὰ τὴν μέριμνα καὶ τὴν τιμὴ ποὺ ἀποδίδονταν στοὺς μεταστάντες χριστιανοὺς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας (κεφ. 18, H. Achelis, Die Martyrologien, σελ. 39-46).

Οἱ Πατέρες, οἱ διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας μᾶς ἀφησαν στὰ συγγράμματά των πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τὶς μεταθανάτιες εὐχὲς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων καὶ τὴν ἐν γένει πρακτικὴ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὴν προσωπικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ γνώμη πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Πρῶτος ὁ Ὀριγένης († 254) παρ' ὅλες τὶς πλατωνίζουσες ἀπόψεις του, θεωρεῖ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα «ἄξιον τῆς λογικῆς ψυχῆς οἰκητήριον» καὶ «διὰ τοιοῦτου ὀργάνου ἢ ψυχῆ καλῶς ἠγωνίσαστο» καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο «μετὰ τιμῆς παραδίδοναι κατὰ τὰ νενομισμένα ταφῆ» (Κατὰ Κέλσου, Η' 30, ΒΕΠ 2, 196) καὶ συνεχίζει ὁ μέγας θεολόγος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, γιὰ τὶς εὐχὲς ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων, «οὐκ ἀπογνωστέον οὕτω καὶ τοὺς ἐξεληλυθότας μακαρίους φθάνειν τῷ πνεύματι τάχα μᾶλλον, τοῦ ὄντος ἐν τῷ σώματι ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας· διόπερ οὐ καταφρονητέον τῶν ἐν αὐταῖς εὐχῶν, ὡς ἐξαίρετόν τι ἐχουσῶν τῷ γνησίως συνερχομένῳ αὐτῶν» (Περὶ εὐχῆς 31, 5). Ὁ Τερτυλλιανὸς († 220) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς «ἐώρταζον τὰς ἐπετεῖους τοῦ θανάτου, τὰς γενεθλίους τῶν κεκοιμημένων οἰκείων καὶ ἀδελφῶν των» (Τερτ., De Corona 3, P. L. 2, 99, De Monog. 10, P. L. 2, 992, De Exhort. Cast. 11, P. L. 2, 975). Ἐπίσης μᾶς διασώζει τὴ σημαντικὴ πληροφορία πὼς οἱ χῆρες σύζυγοι προσέφεραν «τὴν θυσίαν ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων συζύγων» (De Monog. 10, P. L. 2, 942) καὶ ὅτι προσεφέρετο ἡ Θεῖα Εὐχαριστία καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων κατὰ τὴν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων αὐτῶν (De Corona, 3, P. L. 2, 79). Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς († 258) ἔγραψε ἀπὸ τὴν ἔξορία, τὴν ἐποχὴ τοῦ διωγμοῦ τοῦ Δεκίου (250-251), στοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τῆς Καρθαγίνης νὰ μὴν ἀμελοῦν τὴν ἀρχαία συνήθεια τῆς Ἐκκλησίας, νὰ τιμοῦν τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τῶν πιστῶν καὶ ἰδίως τῶν μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν (Κυπριαν., Ἐπιστ. 39,3, 12,2). Σὲ ἄλλο σημεῖο τονίζει ὁ μέγας αὐτὸς Πατέρας τῆς ἀρχαίας Ἐκ-

κλησίας, πώς ή προσφορά τής Θείας Εύχαριστίας κατά την επέτειο του θανάτου του κεκοιμημένου πιστού, γινόταν υπέρ αυτού. Ο ίδιος έξαγνίζεται, διότι συμμετέχει του ποτηρίου τής ζωής και ή ψυχή αυτού (Κυπρ. Έπιστ. 1, 2. Δες σχόλια στο Η. Lietzmann, *Gesch. der alten Kirche II*, σελ. 133). Ο άγιος Διονύσιος Άλεξανδρείας († 264) συνήθιζε να συναθροίζει τους πιστούς στα Κοιμητήρια για τον έορτασμό τής μνήμης των μαρτύρων και των άλλων πιστών (Εύσ. Έκκλ. Ίστ. 7, 11, 10). Τέλος ο άγιος Γρηγόριος ο θαυματουργός († 270) καθιέρωσε τα χριστιανικά νεκρόδειπνα για να άποσπάσει τους πιστούς από τα προσφιλή σ' αυτούς ειδωλολατρικά (Α. V. Harnack, *Die Mission*, σελ. 757 και Π. Τρεμπέλα, Άνάτυπο από το περ. ΕΝΟΡΙΑ, έν Άθήναις 1954, σελ. 32.).

Σημαντική είναι ή πληροφορία πώς κατά το έτος 258, στις 6 Αύγουστου, ήμέρα Παρασκευή έφρονεύθη σέ κάποιο κοιμητήριο τής Ρώμης ο πάπας Σίξτος Β', μαζί με τέσσερις διακόνους, την ώρα που έδέετο δίπλα στον τάφο κάποιου μάρτυρα (Κυπρ. Έπιστ. 80, 1 και F. Wieland, *Mensa und Confessio*, σελ. 85). Υπό παρόμοιες συνθήκες συνελήφθησαν και μαρτύρησαν, κατά τον ίδιο διωγμό, στη Σμύρνη ο πρεσβύτερος Πόνιος, Σαβίνα και οι λοιποί μάρτυρες (Βλ. Μαρτύριον Πιονίου, κεφ. 2). Οι συλλήψεις αυτές έγιναν διότι ο αυτοκράτωρ Βαλεριανός (253-259) είχε άπαγορεύσει στους χριστιανούς, «εις τα καλούμενα Κοιμητήρια εισιέναι» (Εύσ. Έκκλ. Ίστ. VII, 11, 10). Τέτοια άπαγόρευση είχε ύπάρξει και παλιότερα (Τερτ. Άπολογ. 7, Ρ. L. 1, 361). Ο διάδοχος του όμως Γαλιηνός (259-268) επέτρεψε πάλι στους χριστιανούς «τα των καλουμένων Κοιμητηρίων άπολαμβάνειν χωρία» (Εύσ. Έκκλ. Ίστ. VII, 13). Η άπαγόρευση επαναλήφθηκε από τον Μαξιμιανό και τον Λικίνιο, ώσπου ο Μ. Κωνσταντίνος άπέδωσε όριστικά τα Κοιμητήρια στην Έκκλησία (Εύσ. Είς τον βίον Κων/νου, II, 40).

Στις «Άποστολικές Διαταγές», σημαντικότατο έκκλησιαστικό κείμενο του Δ' αιώνας, γίνεται λόγος και για τις υποχρεώσεις των πιστών και τής Έκκλησίας προς τους κεκοιμημένους (Βιβλ. ΣΤ' 30 ΒΕΠ, 2, 115). Ορίζει πώς οι πιστοί «άπαραιτήτως συναθροίζονται έν τοίς Κοιμητηρίοις, την άνάγνωσιν των ιερών Βιβλίων ποιούμενοι και ψάλλοντες υπέρ των κεκοιμημένων» και όπως τελούν τή Θεία Εύχαριστία «έν τε ταίς Έκκλησίαις και τοίς Κοιμητηρίοις, και έν ταίς έξόδοις των κεκοιμημένων ψάλλοντες». Σέ άλλο σημείο του κειμένου παρατίθεται ο τύπος

δέησης υπέρ των κεκοιμημένων: «Και υπέρ των άναπαυσάμενων έν Χριστώ αδελφών ήμών δεηθώμεν υπέρ τής κοιμήσεως τούδε ή τήσδε δεηθώμεν, όπως ο φιλόανθρωπος Θεός προσδεξάμενος αυτού την ψυχήν, αφήση αὐτῷ πᾶν άμάρτημα έκούσιον και άκούσιον, και ήλεος και εύμενής γενόμενος κατατάξη εις χώραν εύσεβών, εις κόλπους Άβραάμ και Ίσαάκ και Ίακώβ, μετά πάντων των άπ' αιώνας εύαρεστησάντων και ποιησάντων το θέλημα αυτού, ένθα άπέδρα οδύνη και λύπη και στεναγμός» (Βιβλ. ΣΤ' 30, ΒΕΠ 2, 115-116). Επίσης όρίζει πώς σέ όρισμένες ήμέρες από το θάνατο του πιστού: «έπιτελείσθω δέ τρίτα των κεκοιμημένων έν ψαλμοίς και άναγνώσμασι και προσευχαίς δια τον δια τριών ήμερών έγερθέντα και ένατα εις ύπόμνησιν των περιόντων και των κεκοιμημένων και τεσσαράκοντα κατά τον παλιόν τύπον· Μωσήν γάρ οὕτως ο λαός επένθησε και ένιαύσια υπέρ μνείας αυτού» (Βιβλ. ΣΤ' 42, ΒΕΠ 2, 169). Άναφέρεται τέλος και στις καθιερωμένες έπιμνημόσυνες κοινές τράπεζες (κεφ. 44).

Στο «Εύχολόγιον του Σεραπίωνος, επισκόπου Θμουέως» (Δ' αιών), το οποίο διασώζει την άρχαιοπρεπή αιγυπτιακή λειτουργία, αναφέρει την εξής εύχη μετά τον καθαγιασμό και την άνάγνωση των «διπτύχων»: «Ο Θεός αγίαση τας ψυχάς ταύτας και συγκαταριθμήση αυτάς πάσαις ταίς άγίαις δυνάμεσι και δῶ αυταίς τόπον και μονήν έν τή Βασιλεία αυτού» (Migne P. G. 36, 713).

Ο άγιος Άμβρόσιος Μεδιολάνων († 397) στον επικήδειο λόγο του προς τον κοιμηθέντα αδελφό του Σάτυρο, αναφέρει πώς την έκφορά του νεκρού τελέσθηκε ή Θεία λειτουργία και αναπέμφθηκαν δεήσεις υπέρ τής ψυχής αυτού (Άμβρ., *De Excessu fr. Satur. I* 78, Ρ. L. 16, 1314). Άναφέρει επίσης πώς μετά την ταφή τελοῦσε κατά καιρούς λειτουργίες υπέρ αυτού και υπέρ άλλων κεκοιμημένων. Τις λειτουργίες αυτές άλλοι τις τελοῦσαν την τρίτη και τριακοστή ήμέρα, άλλοι την έβδόμη και τεσσαρακοστή (Άμβρ., *De Obitu Theodos. 3* Ρ. L. 16, 1386). Ο ίδιος τέλεσε για τον αδελφό του Σάτυρο ως μνημόσυνο την έβδόμη ήμέρα από το θάνατό του Θεία λειτουργία και για τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο την τεσσαρακοστή (Άμβρ. *De Obitu Theod. 3*, Ρ. L. 16, 1315. *De Excessu fr. Sat. II*, 2). Σέ όλους τους κεκοιμημένους χριστιανούς τελοῦσαν λειτουργία την ήμέρα τής επέτειου του θανάτου των (*De Excessu...* 1316).

(Συνεχίζεται)

Ποιμαντική πολλαπλών διαδρομών*

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἐγὼ καὶ ἡ μέθοδος

Γράφεις καὶ καταγράφεις μεθοδικὰ ἀποτυπώνοντας φωτογραφικὰ αὐτὸ ποὺ μὲ *ἐκπληκτα μάτια* ἀντικρύζεις ἔχοντας σπουδάσει στὴ *σχολῆ τῶν καλῶν τεχνῶν* ποὺ σὲ ἱκανώνει νὰ κατορθώσεις ὄχι μόνον τὸ ἐφικτὸ ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνέφικτο, *σὲ πείσμα ὄλων τῶν πιθανοτήτων* ἐσὺ νὰ πετυχαίνεις τὸ ἀπίθανο καὶ τὸ ἀκατόρθωτο. Νὰ μπαίνεις σὲ *περιπέτειες* ὄχι μόνον σὲ δύο ἀλλὰ *σὲ περισσότερους κόσμους*, νὰ θέλεις νὰ ἐνοποιήσεις τὶς ἐπισημίες τοῦ ἀνθρώπου ὑποδεικνύοντας ταπεινὰ μὴν *ἀνθρωπολογία* ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ σπλάγχνα σου κι ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ νοῦ σου. Στὸ «ἶδε ὁ ἄνθρωπος» νὰ προτείνεις ἐσὺ στοὺς συναδέλφους σου τὸ «ἶδε ἡ Ἀνθρωπολογία» ἢ σφύζουσα.

Νὰ στοιχεῖς στὴν παράδοση καὶ νὰ *προετοιμάξεις τοὺς μέλλοντες ἱερεῖς* μὲ μία ἐπίκαιρα μοντέρνα σωματοψυχικὴ μέθοδο ἐντρυφώντας στὴν *ἱστορία* ἀκόμα καὶ *τῆς ἐνορίας* στὴν ὁποία θὰ ὑπηρετήσουν. Προβάλλοντας τὸν *Σταυρὸ* ὡς μοναδικὸ ἀήττητο τρόποιο καὶ *ὡς μέθοδο ποιμαντικῆς*. Πραγματικὰ εἶναι ὁ μόνος τρόπος σηκώνοντας τὸ *Σταυρὸ σου* νὰ μεθοδεύσεις τὸ βηματισμὸ σου ἀκολουθώντας τὸν Ἰησοῦ (μετὰ + ὁδός).

Ἐγὼ, ὁ ἑαυτός μου καὶ ὁ Ἄλλος

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ παίρνοντας αὐτὸν τὸν δρόμο ἔχεις τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτὸ σου καὶ ν' ἀποκτήσεις μιὰ σχέση καλλιτέρη μαζί του. Νὰ μαθαίνεις *ἔστω καὶ στὸ παραπέντε*, ἔστω καὶ ἐνήλικας, ὅτι ὅταν ἔχεις πάρει τὴ ζωὴ σου λάθος πρέπει νὰ τὴν ἀλλάξεις ὅσο *δύσκολη* κι ἂν εἶναι αὐτὴ ἢ *ἀπόφασή* σου, ὅπως καὶ κάθε ἀπόφαση. Ἐδῶ ὅμως ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὴν *εὐχὴ* διακριτικοῦ *γέροντα* γιὰ ν' ἀσκηθεῖς σωστὰ καὶ νὰ σὲ εἰσαγάγει στὴ σωστὴ σχέση μὲ τὸν ὄλως Ἄλλο ποὺ ἐσὺ δὲν ἀποτολμάς *καὶ ὅμως εἶναι δυνατὸν* καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλ-

λὰ νὰ εἰσέρχεται καθημερινὰ σὲ *στάση ἀναφοράς* ἀπέναντί Του προγευόμενος τὴ Βασιλεία.

Ἐγὼ καὶ ὁ ἄλλος

Ἔτσι ὅμως ἀποκτᾶς μία προπαίδεια γιὰ τὶς *ἀνθρώπινες σχέσεις* ποὺ κινδυνεύουν ἀπὸ τὴ *μία στιγμή στὴν ἄλλη* καὶ ξαναβρίσκεις μιὰ εὐχαριστιακὴ σχέση μὲ τὸν ἄλλο ποὺ ἔχει ξεχαστεῖ σὰν κάτι τὸ *αὐτονόητο* καὶ παραλείπεται ὡς εὐκόλως ἐννοούμενο... Αὐτὸ ὅμως προϋποθέτει νὰ κοιτᾶς τὸν ἄλλο *μὲ τὴν ψυχὴ* στὸ *βλέμμα* κι ὄχι μὲ μισὸ μάτι.

Ἐγὼ καὶ οἱ ἄλλοι

Τότε ἔχεις τὴ διάθεση νὰ βγεῖς στὸν πηγαμὸ πρὸς τοὺς ἄλλους *ἐν πορείᾳ* κι ὄχι νὰ μείνεις ἐκεῖ ποὺ βρίσκεσαι ἀκίνητος καὶ ἡ πορεία σου γίνεται μόνον μιὰ *ἐξαγγελία*. Αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκη νὰ κάνεις κάτι γιὰ τοὺς ἄλλους εἴτε μόνος σου εἴτε ὡς *Ἐκκλησία*. Εἴτε ἀπευθύνεσαι στὴν *ἐλληνικὴ κοινωνία* εἴτε στὴν *Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσι* εἴτε σ' ὅλη τὴν *Εὐρώπη*. Τότε *μαθαίνεις* νὰ χτίζεις σπίτια — καὶ τὸ κοινὸ μας *εὐρωπαϊκὸ σπίτι* — *ὡς καλὸς ἀρχιτέκτονας* μὲ τοὺς ὅρους καὶ τοὺς κανόνες τῆς πνευματικῆς τέχνης καὶ *τεχνικῆς*.

Δὲν σ' ἐνδιαφέρουν μόνον τὰ *μεγάλα σύνολα*. Πηγαίνεις καὶ στὰ *μικρότερα*, σὲ *μικρότερες* ἢ *μεγαλύτερες* ὁμάδες. Σὲ *ἰσχυρὲς* ἢ *περιθωριακές*. Σ' ἐνδιαφέρει ἡ *οἰκογένεια*, ἡ σχέση τῶν *γονιῶν* μὲ τὸ *σχολεῖο* καὶ πῶς *μπορεῖ* αὐτοὶ νὰ ἐπηρεάσουν τὶς *μορφωτικὲς διαδικασίες* καὶ σὲ *ὑπερεθνικὸ ἐπίπεδο*. Προσπαθεῖς ἀκόμα τὸ *διεθνὲς* νὰ τὸ *προσαρμόσεις* στὸ *ἐθνικὸ*. Δὲν σὲ ἀπασχολεῖ μόνον ἡ *Εὐρώπη τῶν γονέων* ἢ τὸ *Διεθνὲς Ἔτος Οἰκογένειας*, *κοιτάξεις* τί κάνει ἡ *Ἐκκλησία* σου γιὰ τὴ *διαποίμανση τοῦ γάμου* καὶ *τῆς οἰκογένειας* στὴ *χώρα* σου ἢ ἀκόμα πῶς *μπορεῖ* νὰ *συμπαρασταθεῖ* σὲ *εἰδικὴ κατηγορία* *οἰκογενειῶν* ποὺ *μέλη* τους *κρατοῦνται* σὲ *φυλακές*.

Ἐγὼ καὶ ὁ κόσμος

Ἡ Ποιμαντικὴ ὅπως γνωρίζουμε *μεριμνᾷ* γιὰ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 177 τοῦ ὑπ' ἀρ. 9 τεύχους.

τῆ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Αὐτὸς ὁ κόσμος ὁ μικρὸς καὶ μέγας εἶναι ἓνας τελικὰ ὅσο κι ἂν φαίνεται διαιρεμένος καὶ διασπασμένος· καὶ γι' αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία μεριμνᾷ καὶ συντάσσεται μὲ ὄλες ἐκεῖνες τὶς δυνάμεις ποῦ ἀγωνίζονται γιὰ τὴ σωτηρία του.

Ἄν τὴν ἀπασχολεῖ ὁ κόσμος τὴν ἀπασχολεῖ κι ὁ τόπος μας καὶ τὸ περιβάλλον, ἡ φύση ποῦ καταστρέφεται καὶ κάνει ἔκκληση νὰ προσέξουμε. Αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι δικός μας. Προσπαθεῖ μὲ τὸ παράδειγμα τῶν ἁγίων τῆς σὲ ἱστορίες μὲ ζῶα νὰ μᾶς φιλοτιμήσει καὶ νὰ μᾶς ὑποδείξει τὴ σωστὴ σχέση μὲ τὴν κτίση, προβάλλοντας μία σαρκωμένη θεολογικὴ οἰκολογία ποῦ σπλαχνίζεται ζῶα καὶ φυτὰ, δρυμοὺς καὶ δάση. Ἡ ἀπάντηση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νὰ ἐμπνεύσει τὸ σεβασμὸ πρὸς τὴ δημιουργία τονίζοντας τὴν ἱερότητα τῶν χώρων καὶ τὴ θεραπεία ποῦ ἀπορρέει ἀπ' αὐτούς. Σ' ἓναν ἀδυσώπητο καὶ ἀσέβαστο τουρισμὸ ἡ Ἐκκλησία ἀντιτάσσει ποιμαντικὰ ἕναν προσκνηματικὸ *θεραπευτικὸ τουρισμὸ* γνωρίζοντας ὅτι τὰ θεμέλιά της εἶναι στὰ βουνά, ψηλότερα ἢ χαμηλότερα.

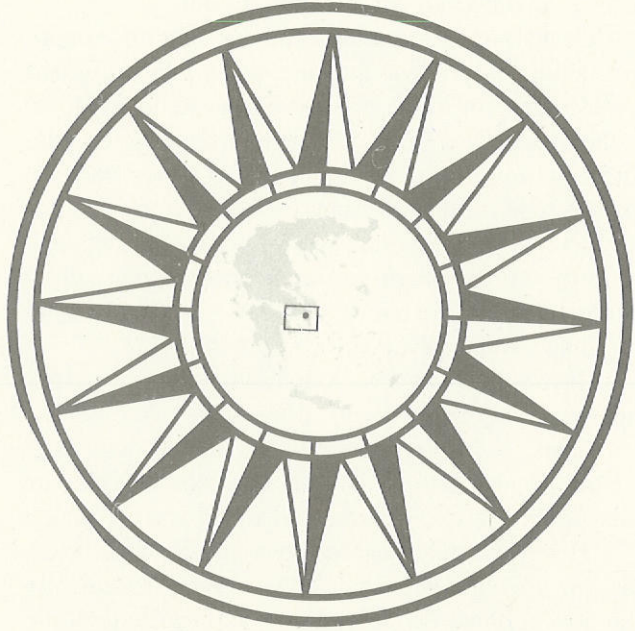
Κατακλείδα

Στὶς παραπάνω γραμμὲς διατρέξαμε τὴ θεματικὴ τῆς πρόσφατης ἀρθρογραφίας μας ἐντάσσοντάς τὴν στὶς μεγάλες ἐνότητες: Ἐγὼ καὶ ἡ μέθοδος· ἐγὼ, ὁ ἑαυτός μου καὶ ὁ Ἄλλος (ὁ Θεός)· ἐγὼ καὶ ὁ ἄλλος (ὁ συνάνθρωπος)· ἐγὼ καὶ οἱ ἄλλοι (ἡ κοινωνία)· ἐγὼ καὶ ὁ κόσμος (ἡ φύση).

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο περιχαρᾶσάμε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἓνα ποιμαντικὸ ὑλικὸ ποῦ οἱ ἀναγνώστες μας ἔτσι διαρθρωμένο θὰ μπορέσουν, ὅπως πιστεύουμε, νὰ τὸ ἐντάξουν στὴν ποιμαντικὴ τους διακονία. Οἱ ἐπὶ μέρους ἐνότητες ἐγγυῶνται τὴν ἐνότητα καὶ τὴ συνεργία ὄλων ἐκείνων τῶν παραγόντων ποῦ συμπλέκονται σὲ ὅποιαδήποτε κατάσταση καλούμαστε νὰ ἀντιμετωπίσουμε. Ἡ ποιμαντικὴ μεθοδολογικὴ πρόταση ποῦ ἐξυπακούεται εἶναι ὅτι ἡ ποιμαντικὴ ἀντιμετώπιση ὅποιοιδήποτε προβλήματος δὲν μπορεῖ νὰ γίνεται *μονοδιάστατα*.

Κάθε ἐνότητα ἀφήνει νὰ διαφανεῖ μία ἢ περισσότερες διαστάσεις ποῦ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπόψη ἂν θέλουμε νὰ ὀριοθετηθοῦν οἱ προοπτικὲς ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων ποῦ ἀντιμετωπίζει ἡ Ἐκκλησία στὴν ἀσκηση τῆς ποιμαντικῆς τῆς διακονίας. Ἡ *ποιμαντικὴ προσέγγιση* συνε-

πῶς ὀφείλει νὰ εἶναι *πολυδιάστατη*· αὐτὸ μάλιστα διαγράφει ἀνάλογα καὶ τὴ μέθοδο τῆς Ποιμαντικῆς, ἡ ὁποία καλεῖται νὰ οἰκοδομήσει τὴν τακτικὴ τῆς πάνω σὲ τρεῖς τουλάχιστον διαστάσεις: τὸν Θεό, τὸν Ἄνθρωπο καὶ τὸν Κόσμο, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἀποκλείει καὶ ἄλλες ἐπὶ μέρους

διαστάσεις. *Ποιμαντικὴ* λοιπὸν πολλῶν διαστάσεων ἢ ἂν θέλετε *πολλαπλῶν διαδρομῶν* στὸν χώρο καὶ τὸ χρόνο, ἔτσι ὥστε νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐπιθυμητὴ *κοινωνία καὶ ἐπικοινωνία*.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἄλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, *Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ* (ποιμαντικὴ προσέγγιση). «Φυλλάδια ἐπικαιρότητας», ἀριθ. 34. Ἀθήνα 1994, σσ. 56.

Στὸν χώρο τῆς ποιμαντικῆς ἐπικοινωνίας τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ Λαό, ἀνήκει καὶ ἡ ποιμαντικὴ προσέγγιση τῶν «εἰκόνων», οἱ ὁποῖες συνήθως προβάλλονται στὴν κοινωνία μας ἀπὸ τὰ σύγχρονα μέσα ἐπικοινωνίας (ραδιόφωνο, τηλεόραση, τύπο, διαφημίσεις κ.ἄ.) καὶ ἐκπέμπουν συνήθως ποικίλα μηνύματα. Μὲ τὴν προσέγγιση αὐτὴ ἐπιχειρεῖται ἄμεση ἀναφορὰ καὶ «*παραπομπή*» τῶν εἰκόνων - *μηνυμάτων* στὶς ἀλήθειες τοῦ Εὐαγγελίου, μὲ τὴ βοήθεια ὀδηγητικῶν εἰκόνων, ὥστε νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴν «*αὐτοκρατορία*» τῶν εἰκόνων ποῦ γοητεύουν, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ μᾶς καταδυναστεύουν.

ΟΙ 35 ΑΓΙΟΙ ΠΑΥΛΟΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ*

Τού Δρος κ. ΚΩΝ. Μ. ΚΟΝΤΑΞΟΠΟΥΛΟΥ, Ίατρού - Καρδιολόγου

Άγ. Παῦλος ὁ Ἄπλος (7 Μαρτίου).

Αὐτὸς ἦταν γεωργὸς στὸ ἐπάγγελμα καὶ ἀπλοϊκὸς στοὺς τρόπους. Νυμφεύθηκε μιὰ ὠραία στὴ μορφὴ γυναίκα καὶ ἀπέκτησε μαζί της καὶ παιδιά.

Ὅμως ἡ ὁμορφὴ γυναίκα του δὲν εἶχε πολὺ σοβαρὲς ἠθικὲς ἀρχὲς καὶ ἔτσι μία μέρα ποὺ ὁ Παῦλος γύριζε ἀπὸ τὸν ἀγρὸ τὴν συνέλαβε νὰ μοιχεύει μὲ κάποιον φίλο της. Αὐτὸ τὸ ὀδυνηρὸ γεγονός τὸν ἀναστάτωσε καὶ τὸν στενοχώρησε πολὺ, ἔδωσε ὅμως ἀμέσως λύση σ' αὐτὸ τὸ θέμα.

Εἶπε στὴν σύζυγό του νὰ νομιμοποιήσει τίς σχέσεις της μὲ τὸν μοιχὸ καὶ νὰ προστατεύσουν καὶ τὰ παιδιά τους καὶ ἐκεῖνος ἀναχώρησε γιὰ τὴν αἰγυπτιακὴ ἔρημο προκειμένου νὰ γίνεῖ ἀσκητής.

Πῆγε καὶ βρῆκε τὸν Ἅγιο Ἀντώνιο στὴν καλύβη του καὶ τοῦ ζήτησε νὰ γίνεῖ Μοναχός.

Ὅμως ὁ Μέγας Ἀντώνιος ἀρνήθηκε στὴν ἀρχὴ νὰ τὸν δεχθεῖ, ἐπειδὴ εἶδε ὅτι ἦταν ἤδη 60 ἐτῶν καὶ δὲν θὰ ἄντεχε στὴν ταλαιπωρία τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς.

Ἡ συγκινητικὴ ὅμως ἐπιμονὴ τοῦ Παύλου, ἔκαμψε τὴν ἀρχικὴ ἀρνηση τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τελικὰ τὸν δέχθηκε ὡς μαθητὴ του καὶ ὑποτακτικό του. Ὁ ὄσιος Παῦλος ἀναδείχθηκε κοντὰ στὸν μεγάλο ἀσκητὴ τῆς ἐρήμου σπουδαῖος καὶ αὐτὸς ἀσκητὴς ζώντας μὲ εὐσέβεια καὶ ἔντονη πνευματικὴ ἀσκησι.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, μὲ νηστεῖες καὶ προσευχὲς πέρασε ὅλη τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ του στὴν αἰγυπτιακὴ ἔρημο καὶ τέλος ἐκοιμήθη εἰρηνικά.

Άγ. Παῦλος ὄσιος ὁ ἱατρὸς (28 Ἰουνίου).

Δὲν γνωρίζουμε ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὴν ζωὴ του. Ἐκοιμήθη εἰρηνικά.

Άγ. Παῦλος ὄσιος ὁ ἐν Καίουμᾶ (8 Ἰουνίου).

Άγ. Παῦλος ὁ Ξηροποταμινὸς (28 Ἰουλίου).

Ἐπῆρξε σοφὸς μοναχὸς τοῦ δέκατου αἰώνα. Γεννήθηκε τὸ ἔτος 915 καὶ καταγόταν ἀπὸ βασιλικὴ γενιά, συγκεκριμένα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Ραγκαβέ.

Τὸ κατὰ κόσμον ὄνομά του ἦταν Προκόπιος καὶ μετὰ ὡς Μοναχὸς πῆρε τὸ ὄνομα Παῦλος.

Εἶχε λάβει κατὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν σπουδαία μόρφωση θεολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ. Ἐπίσης εἶχε ἐργασθεῖ στὴ Βουλγαρία ὑπὲρ ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅταν βασιλεὺς ἐκεῖ ἦταν ὁ Πέτρος.

Ὅταν ὁ Παῦλος ἀποφάσισε νὰ ἐγκατασταθεῖ στὸ Ἅγιον Ὅρος διάλεξε τὴν Μονὴ Ξηροποτάμου.

Ἡ Μονὴ αὐτὴ εἶχε ἀνεγερθεῖ ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα Πουλχερία, ὅμως μὲ τὰ χρόνια εἶχε ἐρειπωθεῖ.

Πάνω λοιπὸν στὰ ἐρείπια ἴδρυσε μία νέα, ὠραία Μονὴ καὶ ἔτσι ἐγίνε καὶ ἱδρυτὴς καὶ ὁ κτίτορας καὶ γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάστηκε καὶ Ξηροποταμινὸς.

Ἀργότερα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Μονὴ του καὶ πῆγε σὲ μία ὠραία τοποθεσίᾳ πλάι σὲ ἓνα μεγάλο χεῖμαρρο τῆς δυτικῆς ποδιάς τοῦ Ἄθω ποὺ ἀπέχει εἴκοσι λεπτὰ ἀπὸ τὴν θάλασσα καὶ ἴδρυσε ἐκεῖ νέα Μονὴ ποὺ φέρει τὸ ὄνομά του.

Στὴν ἀρχὴ βέβαια κατασκεύασε μία ἀπέριττη καὶ ταπεινὴ καλύβα, ὅμως ἀργότερα μὲ τὴν χορηγία τῶν βασιλικῶν συγγενῶν του ἀνήγειρε τὴν περιφερῆ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παύλου.

Ὁ ὄσιος ὅμως δὲν περιορίστηκε μόνον στὸ νὰ κτίσει καὶ νὰ ὀργανώσει τίς δύο αὐτὲς Μονές.

Ἀσχολήθηκε καὶ μὲ συγγραφικὸ ἔργο, λόγω καὶ τῆς μεγάλης μορφώσεώς του καὶ ἔγραψε σπουδαῖες ἐργασίες, ὅπως π.χ. ἕξι κανόνες στοὺς Ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρες.

Άγ. Παῦλος ὄσιος ὁ διὰ Χριστὸν Σαλὸς (6 Νοεμβρίου).

Καταγόταν ἀπὸ τὴν Κόρινθο καὶ προσποιεῖτο τὸν μαρτὸ καὶ τὸν ἀνισόρροπο πρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ.

Άγ. Παῦλος ὁ Ὑποτακτικὸς (7 Δεκεμβρίου).

Ὁ Ἅγιος αὐτὸς Παῦλος ἀπὸ μικρὸς εἶχε τὸν ζῆλο νὰ γίνεῖ Μοναχός. Μπήκε σὲ ἓνα μοναστήρι ὅπου διέπρεψε στὴν μοναχικὴ ζωὴ. Ἐτσι ἀπέκτησε φήμη ἀγίου καὶ θαυματουργοῦ.

Κατόπιν ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴν Μονὴ του γιὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου πῆγε νὰ προσκυνήσει τοὺς Ἁγίους Τόπους.

Μετὰ πῆγε στὴν Κύπρο, ἀνέβηκε σὲ ἓνα βουνὸ καὶ ἀσκήτευσε σ' αὐτὸ γιὰ ἀρκετὰ χρόνια.

Τελικὰ κατέφυγε στὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ ἀνέβηκε κατὰ θεῖα προσταγὴ πάνω σὲ ἓνα ὄρος, ποὺ λεγότανε Παρηγοριά γιὰ νὰ μονάσει, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ βραχὺ χρονικὸ διάστημα ἐκοιμήθη εἰρηνικά.

Άγ. Παῦλος ὁ Νέος ὁ Λατρινὸς (15 Δεκεμβρίου).

Ἐπῆρξε μοναστικὴ μορφὴ τοῦ 10ου αἰώνα, καὶ διακρίθηκε στὴν μοναστικὴ πολιτεία τοῦ ὄρους Λάτρος γι' αὐτὸ καὶ λέγεται Λατρινὸς.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 182 τοῦ ὑπ' ἀρ. 9 τεύχους.

Καταγόταν από την κόμη Έλαία κοντά στην Πέργαμο.

Γεννήθηκε από εύσεβεις γονείς τον Άντιοχο και την Εύδοκία, οι όποιοι όμως δυστυχώς πέθαναν γρήγορα και τον άφησαν όρφανό και άπροστάτευτο.

Ό μεγαλύτερος άδελφός του Βασίλειος ήταν Μοναχός στο όρος Λάτρος και έστειλε κάποιον Μοναχό να τον βρει και να τον φέρει στη Μονή.

Ό νεαρός Παύλος βρέθηκε σαν μαθητευόμενος στο περιβάλλον του Μοναστηριού και άρχισε να διδάσκεται τα περι μοναχικής πολιτείας από ένα διάσημο άσκητή που λεγόταν Πέτρος. Έπειδή ήταν πολύ έξυπνος και εύσεβης προόδευσε πολύ στον μοναχισμό, διακρίθηκε για τις πολλές άρετές του και άργότερα έφτασε σε τέτοιο σημείο τελειότητας ώστε να του γίνει πρόταση να αναλάβει την ήγουμενία της Μονής.

Όμως αυτός από ταπεινοφροσύνη δεν δέχθηκε και κατέφυγε στα ένδοτερα του όρους, άσκούμενος με νηστείες και προσευχές.

Άργότερα ίδρυσε δικό του μοναστήρι στο όρος Λάτρος που βαθμηδόν κατέλαβε τα πρωτεία σ' όλη την μοναστική πολιτεία αυτού του όρους.

Μεταξύ των μαθητών του ήταν και δύο Μοναχοί από την Σάμο, οι όποιοι τον έπεισαν να ιδρύσει και στη Σάμο Μονή.

Ό Παύλος συμμερίσθηκε με τον καιρό τον πόθο τους και πράγματι πήγε μαζί τους στην Σάμο και δημιούργησε στο όρος Κέρκη του νησιού Μονή από εύσεβεις Μοναχούς.

Τό 956 έκοιμήθη ειρηνικά ό σπουδαίος αυτός Μοναχός.

ΑΓΙΟΙ ΠΑΥΛΟΙ ΠΟΥ ΕΓΙΝΑΝ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Άγ. Παύλος, ένας μικρός μάρτυρας (19 Ίανουαρίου και 3 Ίουνίου).

Στα χρόνια του αυτοκράτορα Αύρηλιανού (270-275), οι φανατισμένοι και βάρβαροι ειδωλολάτρες είχαν βάλλει στην φυλακή 4 μικρά παιδιά γιατί είχαν τολμήσει να όμολογήσουν πίστη στο Χριστό.

Τό ένα απ' αυτά ήταν ό μικρός Παύλος, τα άλλα τρία ήταν ό Κλαύδιος, ό Ύπάτιος και ό Διονύσιος.

Μέσα στην ίδια φυλακή έριξαν και τον γέροντα Λουκιλλιανό που κατοικούσε κοντά στη Νικομήδεια, και ήταν ιερέας των ειδώλων από νέος, αλλά τώρα στα γεράματά του είχε καταλάβει την πλάνη των ψεύτικων θεών και είχε γίνει χριστιανός.

Έτσι αφού τον υπέβαλαν σε διάφορα βασανιστήρια ύστερα τον έβαλαν κι αυτόν στη φυλακή.

Μετά από μέρες έβγαλαν τον Λουκιλλιανό και τα

τέσσερα παιδιά από την φυλακή και τους όδήγησαν στον κόμη Σιλβανό, που ήταν φανατικός ειδωλολάτρης. Όμως έπειδή επέμεναν στην πίστη του Χριστού και δεν επέιθονταν να γίνουν ειδωλολάτρες έριξαν τον γέροντα και τα εύλογημένα εκείνα παιδιά μέσα σε μία άναμμένη κάμινο.

Ξαφνικά όμως έγινε ένα μεγάλο θαύμα: Έπεσε από τον ουρανό πυκνότατη βροχή και με τα νερά της έσβησε ή φωτιά της καμίνου και έτσι ό Λουκιλλιανός και τα παιδιά βγήκαν από την κάμινο τελειώς άβλαβείς.

Τότε ό κόμης πρόσταξε να μεταφερθούν όλοι αυτοί στο Βυζάντιο και εκεί να θανατωθούν. Έτσι τα άγια αυτά παιδιά μαρτύρησαν δι' άποκεφαλισμού και ό Άγιος Λουκιλλιανός μαρτύρησε επάνω σ' ένα σταυρό, αφού υπέστη σκληρά βασανιστήρια.

Άγ. Παύλος ό Μάρτυρας (19 Ίανουαρίου).

Μαρτύρησε στην Άφρική μαζί με τους Μάρτυρες Ίανουάριο, Γερόντιο, Σατούρνιο, Σουτσέσο, Ίούλιο, Κάτο και τις γυναίκες Μάρτυρες Πία και Γερμανή, τό 2ο αιώνα.

Άγ. Παύλος ό Μάρτυρας (24 Ίανουαρίου).

Ό Άγιος αυτός Παύλος είχε άδελφούς κατά σάρκα τον Πανσήριο και τον Θεοδοτίωνα. Αυτοί έζησαν στα μαύρα χρόνια του Διοκλημιανού (284-304) και του Μαξιμιανού (286-305).

Ό Παύλος και Πανσήριος ήταν μοναχοί. Ό Θεοδοτίων που ήταν ό νεώτερος άδελφός ζούσε στα βουνα μαζί με ληστες και συνεργαζόταν μαζί τους.

Όταν πληροφορήθηκε ότι οι άδελφοί του συνελήφθησαν στην Κλεοπάτριδα της Αιγύπτου, τό σημερινό Σουέζ, από τον ήγεμόνα Άρειανό γιατί ήταν χριστιανοί, κατέβηκε από τό βουνό για να τους δει για τελευταία φορά και να τους άσπασθει, να τους άποχαιρετήσει και να παρακολουθήσει από μακριά τό μαρτυρικό τους τέλος.

Τότε ό Παύλος ήταν 30 ετών και ό Πανσήριος 25.

Άλλα κατά την ανάκριση των άδελφών του άγανάκτησε απ' αυτά τα άδικα που έβλεπε και άκουγε και μη μπορώντας να συγκρατηθεί έπεσε επάνω στον άπαισιο ήγεμόνα, τον έριξε κάτω από τό θρόνο του και όμολόγησε με θάρρος πως είναι κι αυτός χριστιανός.

Άμέσως όπως ήταν φυσικό συνελήφθη από τους ειδωλολάτρες, τρυπήθηκε στα πλευρά και την κοιλιά του με πυρωμένα καρφιά και τέλος θανατώθηκε με ξίφος. Έν συνεχεία οι άδελφοί του Παύλος και Πανσήριος ρίχτηκαν στο ποτάμι από τους ειδωλολάτρες και πέθαναν από πνιγμό.

(Συνεχίζεται)

Πίστη και ἔργα

Τοῦ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ, Θεολόγου

Δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενο τόσο σπουδαῖο καὶ τόσο ὑψηλὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅσο ἡ δικαίωσή του ἐνώπιον τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ συγκεντρώσει τὶς δυνάμεις του καὶ πρὸς αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ τείνουν ὅλες οἱ ἐνέργειές του.

Κάθε τι ποῦ δὲν συμβάλλει στὸ σκοπὸν αὐτὸ εἶναι μάταιο, εἶναι ἓνα τίποτε σὲ σχέση μὲ τὴν πλήρη μακαριότητα καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ ποῦ ἔχει ἐτοιμάσει ὁ Κύριος γι'αυτοὺς ποῦ τὸν ἀγαποῦν.

Ἄλλὰ μὲ ποῖο τρόπο μπορεῖ νὰ ἀπολαύσει τὴν δικαίωση αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος; Φυσικὰ μὲ τὰ καλὰ ἔργα τὰ ὁποῖα μένουν ὡς ἀναφαίρετο καὶ μόνιμο κτῆμα του ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πίστη ἡ ὁποῖα ἀπὸ μόνη τῆς χωρὶς τὰ καλὰ ἔργα δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει τὴν σωτηρία.

Σχετικὰ ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος στὴν ἐπιστολὴ του ἀποφαίνεται ὅτι «ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον» (Ἰακ. β' 24) καὶ ἀλλοῦ· «Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πιστὶν λέγῃ τις ἔχειν ἔργα δὲ μὴ ἔχη;» (Ἰακ. β' 14). Καὶ ἐδῶ καταδεικνύεται ἡ ἀλήθεια τῆς προηγουμένης προτάσεως. Ἡ Λουθηρανικὴ θεολογία, ὅμως, καὶ οἱ ἐκκλησίες ποῦ προέκυψαν ἀπὸ αὐτὴν παρεξηγώντας προφανῶς κάποια χωρία τῆς Κ. Διαθήκης σχετικὰ μὲ τὴν φύση τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀνέθεσαν τὰ πάντα ἀποκλειστικὰ στὴν ἐσωτερικὴ πίστη διὰ τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζεται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Προφανῶς μιὰ τέτοια ἄποψη διαμορφώθηκε ἀπὸ αὐθαίρετη καὶ μονομερῆ ἐρμηνεία τῶν λόγων τοῦ ἀποστόλου Παύλου ὁ ὁποῖος στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴ του λέγει· «Τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως» (Ἐφεσ. β' 8), ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ «Τί δὲ ἔχεις, ὁ οὐκ ἔλαβες;» (Α' Κορ. δ' 7). Παραβλέπουν ἢ δὲν μποροῦν νὰ ἐννοήσουν τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου «Πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη» (Γαλάτ. ε' 6) ποῦ φανερώνουν τὴν τελείωση τῆς πίστεως διὰ τῶν καλῶν ἔργων. Ὁ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς θεωρεῖ νεκρὴ τὴν πίστη ποῦ στερεῖται ἔργων· «Πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι» (Ἰακώβ. β' 17), μιὰ πίστη ποῦ μπορεῖ νὰ τὴν ἔχει ὁ ὁποιοσδήποτε ἀκόμη καὶ τὰ δαιμόνια· «καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι καὶ φρίσσουσι» (Ἰακώβ. β' 19) καὶ τέλος μιλώντας γιὰ τὴν πίστη τοῦ Ἀβραάμ λέει ὅτι «ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη» (Ἰακώβ. β' 22).

Ἀπὸ τὰ παραπάνω συνάγεται ὅτι τρία εἶδη πίστεως ὑπάρχουν· ἡ νεκρὴ πίστη ἡ ὁποῖα δὲν μπορεῖ νὰ δώσει τὴν μακαριότητα τοῦ πνεύματος· ἡ πίστη τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἡ ὁποῖα τὰ ὀδηγεῖ σὲ φρίκη καὶ τρόμο καὶ τέλος ἡ πίστη ποῦ ἐνεργώντας

μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὰ καλὰ ἔργα γίνεται πρόξενος καὶ χορηγὸς τῆς σωτηρίας, ὅπως ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο (Γαλ. ε' 6).

Ἡ πίστη μόνη λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει τὴν σωτηρία ἀλλὰ οὔτε καὶ τὰ ἔργα ἀπὸ μόνον τους. Χρειάζεται ἡ συνδρομὴ, ἡ ἐπικουρία τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ ἄλλο, διότι τὰ μὲν ἔργα χωρὶς τὴν πίστη μοιάζουν μὲ τὸ φυτὸ ποῦ φυτρώνει πάνω στὴν πέτρα μὴ μπορώντας ὅμως νὰ βρεῖ ἔστω καὶ λίγο χῶμα γιὰ νὰ τραφεῖ, μαραίνεται καὶ ρίπτει τὰ ἄνθη του, ἡ δὲ πίστη ἀπὸ μόνη τῆς μοιάζει μὲ ἄνθρωπο τυφλὸ ποῦ περιφέρεται σὲ κάποια πινακοθήκη μὴ ἔχοντας τὴν δυνατότητα νὰ δεῖ καὶ νὰ θαυμάσει τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὁ Χριστὸς εἶπε· «οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Καὶ ὅταν μπροστὰ του ἀφοῦ γονάτισε ὁ Ἰουδαῖος νομικὸς καὶ τὸν ρώτησε «διδάσκαλε, τί ποιήσας ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω»; (Λουκ. ι' 25) ὁ Χριστὸς τοῦ ἀπάντησε· «Πιστεῦσον μόνον καὶ σωθήσῃ, ἀλλὰ τήρησον τὰς ἐντολάς».

Αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ποῦ κάνουν σαφὲς ὅτι ἀπὸ τὰ καλὰ ἔργα δικαιοῦνται ὁ ἄνθρωπος καὶ διὰ τῶν ἔργων δοξάζεται ὁ Θεὸς καὶ ὄχι μόνον ἐκ τῆς πίστεως, «ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. ε' 16).

Ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐπιμένει στὴν ἐνδυνάμωση τῆς πίστεως μὲ χριστιανικὲς ἀρετὲς γιατί χωρὶς αὐτὲς εἶναι ἀνεπαρκὴς γιὰ τὴ δικαίωσή μας· «Ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν, ἐν δὲ τῇ γνῶσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατεῖᾳ τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν, ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην» (Β' Πέτρ. α' 5).

Δίνοντάς μας λοιπὸν τόσο ξεκάθαρα αὐτὴ τὴ θαυμαστὴ σειρά τῶν ἀρετῶν ποῦ εἶναι τὰ «καλὰ ἔργα», καταλαβαίνουμε ὅτι μὲ αὐτὲς θὰ πρέπει νὰ ἐνδυναμώσουμε τὴν πίστη μας ἔτσι, ὥστε νὰ ἀποτελέσουμε τὸ ζωντανὸ παράδειγμα τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου ὅταν σαφέστατα δήλωνε ὅτι «εἰρήνη πολλὴ καὶ ἀγαλλίασις ἔσται τοῖς εἰλικρινῶς πιστεύουσι καὶ τοῖς τὰς ἀρετὰς ἀγαπῶσιν».

Ἡ σωτηρία, λοιπὸν, σύμφωνα μὲ τὰ ἐξαγόμενα ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη εἶναι ἀξιωμαθία τῆς πίστεως καὶ τῶν καλῶν ἔργων καὶ ὄχι μόνον δωρεὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται κατανοητὸ γιατί

Η ΙΓ' ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τού κ. Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Θεολόγου

Β. Ὡς συνέπεια ὄλων, ὅσα ἀνέφεραν εἰς τὰ προηγούμενα ὁ ἅγιος πατήρ, προκύπτει τὸ ὅτι θὰ πρέπει νὰ μὴ ἐντρέπωνται διὰ τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ οἱ πιστοί, παρ' ὅλον ὅτι τὸ σύμβολον τοῦτο ἦτο σύμβολον ἐντροπῆς διὰ τὸν προ-χριστιανικὸν ἄνθρωπον¹³, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ καυχῶνται μᾶλλον διὰ τὸ ὅτι ὁ Ἀργηγὸς τῆς Πίστεως ἐσταυρώθη ἐπ' αὐτοῦ. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἀνωτέρω θέσεως, ὁ ἅγιος πατήρ θὰ παραθέσῃ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· «Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ... Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρία»¹⁴, ἐνῶ οὗτος εἶναι σωτηρία διὰ τοὺς πιστούς. Ὡσαύτως, ὁ λόγος περὶ τοῦ σταυροῦ «τοῖς μὲ ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν»¹⁵. Θὰ πρέπει δὲ νὰ καυχῶνται οἱ χριστιανοὶ ἐπὶ τῷ Σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθ' ὅσον Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε χάριν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δὲν ἦτο μόνον ἄνθρωπος, καθὼς ἤδη ἔχει λεχθῆ ἀλλαχοῦ τῶν Κατηχήσεων,

ἀλλὰ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Θεός, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἄνθρωπος. Κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὁ Μωυσῆς εἶχε διατάξει τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ θυσιάσουν ἐν πρόβατον καὶ νὰ βάψουν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸ ἀνώφλιον τῆς θύρας τῶν οἰκιῶν των, ὥστε, θεωρῶν αὐτὸ ὁ Θεός, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἄγγελον νὰ θανατώσῃ τὰ πρωτότοκα τῶν Ἰσραηλιτῶν¹⁶. Κατὰ συνέπεια, ἐὰν τὸ πρόβατον, τὸ ὁποῖον διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Μωυσέως νὰ σφαγιάσουν οἱ Ἑβραῖοι, ἀπεμάκρυνε τὸν ἐξολοθρευτὴν ἄγγελον ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν¹⁷, κατὰ πολὺ περισσότερον «ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»¹⁸ δύναται νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ βεβαίως, ἐὰν τὸ αἷμα τοῦ προβάτου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει λογικὴν, προσέφερε τὴν σωτηρίαν εἰς τοὺς τότε Ἰσραηλίτας, πολλῶ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ σώζει τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν προσωπικῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Ἐὰν τις δὲν πιστεύῃ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Σταυρωθέντος, δύναται νὰ ἐξετάσῃ τὸ πῶς κατετροπώθησαν οἱ πονηροὶ δαίμονες διὰ τῆς ὑπερτάτης ταύτης θυσίας τοῦ Σωτήρος. Ἐὰν δὲ τις δὲν πιστεύῃ εἰς τοὺς λόγους τῆς Βίβλου, δύναται νὰ λάβῃ ἀπόδειξιν περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἐσταυρωμένου, ἐκ τῶν προφανῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα πιστοποιοῦν ταύτην. Εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην πολλοὶ ἄνθρωποι ἐσταυρώθησαν κατὰ τὴν περίοδον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἀκμῆς τῆς αὐτοκρατορίας¹⁹, ἀλλὰ οὐδένα ἐξ αὐτῶν φοβοῦνται οἱ δαίμονες. Ἐνῶ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐσταυρώθη χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη καὶ ἂν ἴδουν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἀπλῶς σημειούμενον ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν πιστῶν οἱ δαίμονες, φοβοῦνται. Συμβαίνει δὲ τοῦτο, διότι πάντες οἱ καταδικασθέντες εἰς σταυρικὸν θάνατον ἀπέθανον ἕνεκα τῶν ἰδικῶν τῶν ἁμαρτιῶν, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπέθανε χάριν τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἄλλων²⁰. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς θέσεως ταύτης, ὁ ἅγιος Κύριλλος θὰ παραθέσῃ τὸ Ἀγιογραφικὸν ρητὸν «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»²¹. Βε-

σὲ πολλὰ σημεῖα ἢ Ἁγία Γραφή καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους πότε σὺν κληρονόμους τῆς μακαριότητος, πότε σὺν ἄξιους τοῦ μισθοῦ τους, γιὰ νὰ μάθουμε ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι δωρεὰ τῆς ἐν Χριστῷ Χάριτος ἢ δὲ σωτηρία μας γιὰ νὰ κατορθωθῆ ἀπαιτεῖ τὴν ἐκτέλεση ἀγαθῶν ἔργων, διότι ὁ Θεὸς ποὺ πάνω ἀπὸ ὅλα εἶναι δίκαιος, θὰ ἀποδώσῃ στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του καὶ τὸ «δίκαιος Κύριος καὶ δικαιοσύνας ἡγάπησεν» (Ἀποκ. κβ' 11).

Τελειώνοντας ἀναφέρουμε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου· «ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὗτος σωθήσεται» καὶ «ὁ φυλάττων καὶ τηρῶν τὰς ἐντολάς μου ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με, καὶ ἐκεῖνος ἀγαπηθήσεται παρὰ τοῦ πατρὸς μου» (Ἰωάν. ιδ' 15), γιὰ νὰ καταδείξουμε ὅτι ἡ πίστη στὸ Χριστὸ συνδέεται στενὰ μὲ τὸν τρόπο ζωῆς, μιᾶς ζωῆς σύμφωνης μὲ τὶς ἐντολές του.

Τὰ καλὰ ἔργα λοιπὸν εἶναι ἡ λυδία λίθος, αὐτὰ ποὺ δοκιμάζουν τὴν πίστη καὶ ἀποδεικνύουν τὴν γνησιότητα ἢ τὸ νόθο αὐτῆς κατὰ τὸ ἀποστολικὸ «Δείξόν μοι τὴν πίστιν» (Ἰακ. β' 18), διότι «ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται» (Ματθ. ιβ' 33), ἢ δὲ πίστη δείχνεται ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ σὲ αὐτὰ τελειώνεται, ἔτσι ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ δικαιωθῆ ἐνώπιον τοῦ Παντοκράτορος καὶ Κριτοῦ.

βαίως, δὲν ἦτο ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀνέφερε τὸν ἀνωτέρω λόγον, ἐνδεικτικὸν τῆς ἀπολύτου ἀναμαρτησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν συνέβαινε τοῦτο, θὰ ὑπῆρχεν ὑπόψια ὅτι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ὠμίλησεν οὕτως, προκειμένου νὰ ἐκφρασθῇ ἐπιεικῶς περὶ τοῦ Διδασκάλου αὐτοῦ. Ὅμως, πρῶτος ἀνέφερε τὰ ἀνωτέρω ὁ προφήτης Ἡσαΐας, χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν σωματικῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιγῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ προἰδὼν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος. Δὲν εἶναι δὲ μόνον οἱ ἐκ τοῦ ἔβραϊκοῦ ἔθνος προερχόμενοι προφήται μάρτυρες τῆς ἀγιότητος τοῦ Ἰησοῦ. Ἄλλος μάρτυς τῆς τελείας ἀγιότητος Αὐτοῦ ὑπῆρξεν αὐτὸς οὗτος ὁ Πιλάτος, ὁ ὁποῖος κατεδίκασε τὸν Ἰησοῦν, λέγων: «ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας οὐδὲν εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ»²². Ἐπίσης ὁ Πιλάτος, ὅτε παρέδωσε τὸν Ἰησοῦν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διὰ νὰ σταυρωθῇ, ἀφοῦ ἔνιψε τὰς χεῖρας αὐτοῦ, διέτύπωσε τὴν ἔκφρασιν, ἡ ὁποία ἀπέβη κλασσικὴ διὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀναγνώρισιν τοῦ ἀναίτιου τῆς σταυρικῆς καταδίκης τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ τῆς ἀναμαρτησίας Αὐτοῦ: «ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου»²³. Ἄλλος μάρτυς τῆς ἀναμαρτησίας τοῦ Ἰησοῦ ὑπῆρξεν ὁ ληστής, ὁ ὁποῖος συνεσταυρώθη μετ' Αὐτοῦ καὶ ὁ ὁποῖος εἰσήλθε πρῶτος ἐξ ὄλων τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν Παράδεισον. Ὅταν ἐπετίμησε τὸν ἄλλον ληστήν διὰ τὰς βλασφημίας αὐτοῦ, τὰς ὁποίας ἐξαπέλευεν οὗτος κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἀνέκραξε πρὸς αὐτόν: «καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν, ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἐπράξε»²⁴. Δι' ὄλων τῶν ἀνωτέρω παραπομπῶν ἐκ τῆς Βίβλου, ὁ ἅγιος πατὴρ ἐπεχείρησε νὰ τεκμηριώσῃ τὴν τελείαν ἀγιότητα τοῦ Ἰησοῦ, ὡς κατενόησαν καὶ ἐβίωσαν ταύτην οἱ σύγχρονοι Αὐτοῦ. Ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον, ἀποτελεῖ ἐκούσιον πάθος ἐνὸς κατὰ πάντα ἀναμαρτήτου ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ ἄμα.

13. Περὶ τοῦ ὅτι ἡ διὰ σταυρικοῦ θανάτου τιμωρία ἐθεωρεῖτο βδέλυγμα ὑπὸ τῆς προχριστιανικῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἰδία ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας, ἀντλοῦμεν πληροφορίας ἐκ τοῦ Ρωμαίου ρήτορος Κικέρωνος: «Facinus est, vincire civem Romanum, scelus verberare; prope paricidium, necare: quid dicam in cruce tollere?...» ἦτοι «ἐγκλημα εἶναι τὸ δεσμεῖν πολίτην ρωμαίων· κακούργημα τὸ μαστιγοῦν αὐτόν· καθαρὰ μαιφονία τὸ θανατοῦν αὐτόν· τί εἶπω (= πῶς νὰ χαρακτηρίσω) τὸ ὑφοῦν αὐτόν ἐπὶ σταυροῦ; (Πρβλ. Cicero,

In C. Verrem Act. II, lib. V, cap. LXVI, 169-cap. LXVII, 171 ἐν Λ. Φιλίππιδου, Ἱστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐκ ἐπόψεως παγκοσμίου καὶ πανθηροσκιακῆς, Ἀθήναι 1958, σελ. 332).

14. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 153, 19-20· Α' Κορ. 1, 18, 23. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ, ἐνταῦθα, ὅτι ἡ γραφὴ «ἔθνεσι», ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐν χρήσει ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Α' Κορ. 1, 23), εὐρίσκεται, σήμερον, εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης «Nestle - Aland, Novum Testamentum Graece» 8 Druck 1985, σελ. 442). Ἀντιθέτως, εἰς τὴν συνήθη ἔκδοσιν τοῦ κειμένου, τὴν ἐγκεκομημένην ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ «Ἑλλῆσι δὲ μωρίαν» («Ἡ καινὴ Διαθήκη· Τὸ πρωτότυπον κείμενον μὲ νεοελληνικὴν μετάφρασιν, Βιβλικὴ Ἑταιρεία, Ἀθήναι 1967, σελ. 327).

15. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 153, 20-21, Α' Κορ. 1, 18.

16. Πρβλ. Ἐξ. 12, 21-23.

17. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 153, 23-24, Πρβλ. καὶ Ἐξ. 12, 23.

18. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 153, 24-25, Ἰω. 1, 29.

19. Περὶ τῆς πληθύος τῶν διὰ σταυρικοῦ θανάτου ἐκτελεσθέντων κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, τῶν ὁποίων κάμνει μνείαν, ἐνταῦθα, ὁ ἅγιος Κύριλλος, γράφει ὁ ἀείμνηστος Λ. Ἰ. Φιλίππιδης: «Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει ἡ ἱστορία τῆς σταυρώσεως παρουσιάζει ἀφθονίαν περιπτώσεων, διότι περὶ τῆς ποινικῆς αὐτῶν πράξεως ἔχομεν ἀφθονωτέρας ἢ ἀπὸ τῶν λοιπῶν λαῶν μαρτυρίας καὶ διότι τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, ὅπερ καὶ ἄλλως ἀπετέλεσε τὴν πηγὴν καὶ βάσιν τῶν μετέπειτα Δικαίων, ἠρευνήθη καὶ ἐρευνᾶται εἴπερ τι καὶ ἄλλο Δίκαιον, ἀκριβῶς διὰ τὴν ἐπὶ τὸ μετέπειτα Δίκαιον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Δικαίου καθόλου πηγίαν σημασίαν του» (Λ. Φιλίππιδου, ἔ. ἀ., σελ. 307).

20. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 153, 32-33. Τὴν συνειδητοποίησιν τοῦ ὅτι πάντες οἱ λοιποὶ σταυρούμενοι ἀπέθνησκον ἕνεκα ἰδικῶν τῶν ἁμαρτημάτων, ἐνὸς ὁ Ἰησοῦς ἀπέθανεν ἀναμαρτητῶς ὧν χάριν τῶν ἀνομιῶν τῶν ἄλλων, ἐξέφρασε τέλεια ὁ συσταυρωθεὶς τῷ Ἰησοῦ ἐκ δεξιῶν ληστής, διὰ τῶν λόγων: «καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἐπράξε. καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ· μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» (Λουκ. 23, 41-42). Διὰ τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου τοῦ στ. 41 «καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν» (Λουκ. 23, 41α) ἐκφράζεται ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τοῦ ληστοῦ ὅτι πάντες οἱ σταυρωθέντες ἐσταυρώθησαν δικαίως, διότι ἠνόμησαν ὡς πρὸς τοὺς ρωμαϊκοὺς νόμους. Διὰ τοῦ δευτέρου ἡμιστιχίου τοῦ στ. 41 «οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἐπράξε» (Λουκ. 23, 41β) ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ ληστοῦ ἡ πλήρης ἀναμαρτησία τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὸ ἀναίτιον τοῦ σταυρικοῦ θανάτου αὐτοῦ. Τέλος δέ, διὰ τοῦ στίχου 42 «καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ· μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» (Λουκ. 23, 42) ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ ληστοῦ ὁ σωτηριολογικὸς χαρακτήρ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ (Πρβλ. τὸ «ὁ δὲ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἁλλοτρίων» [ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 153, 33] τοῦ ἁγίου Κυρίλλου), ὅπου ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Βασιλικοῦ Αὐτοῦ (Πρβλ. «ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» [Λουκ. 23, 42]) ὑπὸ τοῦ εὐγνώμονος ληστοῦ ὠθοῦν αὐτὸν εἰς μετάνοιαν.

21. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 153, 33-34, Α' Πέτρ. 2, 22, Πρβλ. καὶ Ἦσ. 53, 9.

22. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 154, 1, Λουκ. 23, 14.

23. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 154, 2-3, Ματθ. 27, 24.

24. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 154, 5-6, Λουκ. 23, 41. Πρβλ. καὶ ὅσα ἔχομεν γράφει ἐν ὑποσημειώσει 20.

‘Ο Απόστολός μας!

‘Εθνών σε κήρυκα και φωστήρα τρισμέγιστον, ‘Αθηναίων διδάσκαλον, οίκουμένης ἀγλαΐσιμα, εὐφροσύνως γεραίρομεν τούς ἀγῶνας τιμῶμεν και τὰς βασάνους διὰ Χριστόν, τὸ σεπτόν σου μαρτύριον, ‘Αγιε Παῦλε ‘Απόστολε, πρέσβευε, Χριστῷ τῷ Θεῷ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τὸ τέλος...

Πρὶν λίγες μέρες ζήσαμε τὴν ἐπέτειο τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀξίζει, ἀντὶ ἄλλης ἀναφορᾶς, νὰ παρακολουθήσουμε τὶς τελευταῖες σιγιμές τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ὅπως ἀνάγλυφα τὶς περιγράφει μὲ ἐξαιρετικὴ δραματικὴ ἔνταση στὸ χρονικὸ του ὁ Γεώργιος Σφραντζής:

«Ὡς οὖν ὁ δυστυχής, ὁ βασιλεὺς και αὐθέντης μου, δακρυχέων ἐπαρακάλει τὸν Θεόν, και τοὺς στρατιώτας ἵνα μεγαλοψυχῶσαι προέτρεπε και οὐκ ἦν συνδρομῆς και βοθηθείας ἐλπίς οὐδεμία. Ὁ δὲ τὸν ἵππον κεντήσας δραμῶν ἐφθασεν ἔνθα τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν ἤρχετο, και ὡσπερ ὁ Σαμφὼν ἐπὶ τοὺς ἀλλοφύλους ἐποίει, και τοὺς ἀσεβεῖς ἐν τῇ πρώτῃ συμπλοκῇ ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεκρήμησεν, ὡς ἰδεῖν θαῦμα ξένων τοὺς ἐντυχόντας και βλέποντας βρονχόμενος ὡς λέων και τὴν ρομφαίαν ἐσπασμένην ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ πολλοὺς και τῶν πολεμίων ἀπέσφαξε και τὸ αἶμα ποταμηδὸν ἐκ τῶν ποδῶν και τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔρρε...».

Υπάρχουν και χειρότερα...

Τὸν καύσωνα, τώρα τὸ καλοκαίρι, συχνὰ σὰν φοβερὸ ἐνδεχόμενο τὸν ἔχουμε στὸ νοῦ. Φοβόμαστε τοὺς 39 και τοὺς 40 βαθμοὺς Κελσίου.

Τὰ πράγματα ὅμως στὴν Ἰνδία εἶναι ἀσυγκρίτως χειρότερα. Πενήντα ἄτομα ἔχασαν τὴ ζωὴ τους ἀπὸ τὸν φοβερὸ καύσωνα πὸ ἐπληξε τὶς τελευταῖες ἑβδομάδες τὴν ἐπαρχία Ραζαστάν, στὸ βόρειο τμήμα τῆς Ἰνδίας. Σύμφωνα μὲ δημοσίευμα τοῦ Ἰνδικοῦ Τύπου, ἐπρόκειτο γιὰ τὸν χειρότερο καύσωνα τῶν τελευταίων ἐνενηντα ἐτῶν, μὲ θερμοκρασίες πὸ ἐφθάναν και τοὺς 49 βαθμοὺς Κελσίου.

Ὁ καύσωνας προκάλεσε σοβαρὲς ἐλλείψεις στὸ πόσιμο νερὸ και ὀρισμένες πόλεις ἐφοδιάζονται μὲ νερὸ μόνο μιὰ φορὰ κάθε πέντε ἡμέρες.

Περὶ ἀκτῶν καθαριότητος.

Καλοκαίρι μπροστά μας και ἡ ἀναφορὰ σὶς ἀκτές μας ἀναπόφευκτη. Τὰ στοιχεῖα ἄκρως ἐνθαρυντικά.

Τὸ 96,7% τῶν ἑλληνικῶν παραλιῶν προσφέρεται γιὰ κολύμπι, ἀφοῦ περιλαμβάνεται σὶς πιὸ καθαρὲς ἀκτὲς τῆς Εὐρώπης, ἐνῶ μόλις τὸ 33% τῶν ἀκτῶν τῆς χώρας ἐμφανίζει κάποια προβλήματα ρύπανσης ἢ μόλυνσης. Σὲ αὐτὰ τὰ συμπεράσματα κατέληξαν οἱ ἔρευνες, οἱ μετρήσεις και οἱ 52.500 χημικὲς - ἐργαστηριακὲς ἀναλύσεις πὸ ἐγίναν σὲ 17.500 δειγμάτα θαλασσινοῦ νεροῦ, τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ἀπὸ 1.250 περιοχὲς ὄλων τῶν παραθαλασσιῶν νομῶν τῆς χώρας.

Παρὰ ταῦτα, ἀγρυπνεῖτε!

Φοιτητὲς στὸ ἐξωτερικό...

Διανύοντας τὸ μῆνα τῶν ἐξετάσεων, ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε στὴ δωρικὴ γλώσσα - ὅπως και σ' ἄλλο σχόλιο - τῶν ἀριθμῶν. Στὴν περίπτωση αὐτῇ, ἡ ἀναφορὰ μας στὸν ἀριθμὸ τῶν φοιτητῶν - μεταναστῶν, πὸ φεύγουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα σὲ διάφορες χώρες, ἀναζητώντας τὴν ὑλοποίηση τοῦ ὄνειρου: «Χαρτὶ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο». Δὲν θὰ σχολιάσουμε τὰ μηνύματα πὸ προκύπτουν ἀπὸ τῆ... φοιτητικὴ μετανάστευση.

Δὲν θ' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ «γιατί» και τὰ «καλὰ κάνουν», τὰ «ἔχουν δίκιο», τὰ «δὲν βαριέσαι, ὅλοι θὰ σπουδάσουμε;». Ἀπλῶς θ' ἀναφερθοῦμε σὶ τοὺς αὐξανόμενους - συνεχῶς - μεταναστευτικὸς τῶν φοιτητῶν ρυθμοὺς. Ἀξίζει, πιστεύουμε, ἡ ἀναφορὰ. Σίγουρα θὰ προβληματίσει:

Βρεταννία, 9.000 Ἑλληνες φοιτητὲς, Ἰταλία 5.700, Βουλγαρία 2.450, Ρουμανία 2.300, Γαλλία 2.000, Γερμανία 1.700, Οὐγγαρία 780, πρῶην Γιουγκοσλαβία 230 και Ἑλβετία 220.

Σχεδὸν εἰκοσιπέντε χιλιάδες Ἑλληνόπουλα στὸ Ἐξωτερικό, πρὸς τόσες χιλιάδες δολάρια τὸ καθένα ἐτησίως, χρόνια και χρόνια κνηγώντας τὸ ὄνειρο...

— Εἶναι λίγα; Εἶναι πολλὰ;

Ὁ Σολζενίτιν και πάλι στὸ Γκουλάγκ!

Παρακολουθούμενος ἀπὸ τὸν διεθνή Τύπο, ὁ Ρῶσος συγγραφέας και νομπελίστας Ἀλέξανδρος Σολζενίτιν γύρισε θριαμβευτικὰ στὴν πατρίδα του, ἀπὸ τὴν ὁποῖα ἔφυγε μὲ χειροπέδες πρὶν 20 χρόνια, ἐξόριστος ἀπὸ ἓνα ἀνταρχικὸ καθεστῶς πὸ δὲν ἄντεχε νὰ ἀκούει τὴν ἀλήθεια γιὰ τὶς καταπιέσεις...

Ἡ εἰρωνεία τῆς τύχης ἦταν ὅτι τὸ ἀεροσκάφος πὸ μετέφερε τὸν 75χρονο σήμερα συγγραφέα τοῦ μυθιστορήματος «Ἀρχιπέλαγος Γκουλάγκ», τὴ σύζυγό του Ναταλία και δύο γιούς του ἀπὸ τὴν Ἀλάσκα τῶν ΗΠΑ, προσγειώθηκε στὴ σιβηρικὴ πόλη Μαγκαντάν, πὸ κάποτε ἦταν τὸ ἐπίκεντρο τῶν στρατοπέδων ἀναγκαστικῆς ἐργασίας τῶν γκουλάγκ!...

Η ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ,

Τού κ. Ευάγγελου Π. Λέκκου

έν ὄψει τῆς Συνόδου κορυφῆς τῶν Ἀρχηγῶν τῶν κρατῶν - μελῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως ποῦ πραγματοποιεῖται στὴν Κέρκυρα στὶς 24 καὶ 25 Ἰουνίου 1994, ἐξέδωσε ἓνα ἐντυπωσιακὸ σὲ ἐμφάνιση καὶ περιεχόμενο καλλιτεχνικὸ λεύκωμα μὲ τίτλο «Βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ Τέχνη στὴν Κέρκυρα - Μνημεῖα, Εἰκόνες, Κειμήλια, Πολιτισμός», σχήματος 30X29 ἑκατ., σελ. 228, μὲ τὸ 225 ἐγχρωμες φωτογραφίες μεγάλου μεγέθους.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀξιόλογες εἰκόνες, ἔργα τῶν Δαμασκηνοῦ, Τζάνε, Πουλάκη, Χρυσολωρᾶ, Τσαγκαρόλα κ.ἄ., τὰ σπάνια εἶδη ἀργυροχρυσοχοῖας, τὰ μαρμαρόγλυπτα, τὰ ξυλόγλυπτα, τὰ χρυσοκέντητα, τὶς ἐλαιογραφίες καὶ τὰ χειρόγραφα, περιέχει καὶ «ἐνθυμήματα» τοῦ κερκυραίου Ἰωάννη Καποδίστρια, πρώτου κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος. Τὴν ἐκδοση προλογίζει ὁ Σεβ. Κερκύρας κ. Τιμόθεος, χαιρετίζουν ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἶκουμ. Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Σεραφεῖμ καὶ ὁ Σεβ. Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβος, ἐνῶ συνεργάσθηκαν μὲ σχετικὰ κείμενα πολλοὶ Καθηγητὲς Παν/μίων, ἱστορικοὶ Τέχνης, Φιλολογοὶ, Κληρικοί.

Ἡ ἐπίσημη παρουσίαση τῆς ἐκδόσεως ἔγινε στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας (Ἰω. Γεναδίου 14 - Ἀθήνα) στὶς 8 Ἰουνίου καὶ πλαισιώθηκε μὲ βυζαντινὴ μουσικὴ παρουσίαση καὶ στὸ «Μποσκέτο» Κερκύρας, στὶς 15 Ἰουνίου.

ΤΟ 20ῶ ΙΕΡΑΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

πραγματοποίησε ἡ Ἱ. Μητρόπολη Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς στὸ Πνευματικὸ τῆς Κέντρο στὰ Σπάτα (16-17 Μαΐου), παρουσία τοῦ Νομάρχῃ Ἀνατ. Ἀττικῆς καὶ ἄλλων ἐκπροσώπων τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν. Ὁ Σεβ. Μεσογαίας κ. Ἀγαθόνικος παρουσίασε τοὺς ὁμιλητὲς ποῦ ἦταν: Ὁ κ. Ἀθ. Ἀβραμίδης, ἐπίκ. Καθηγητῆς Ἱατρικῆς· «Ναρκοτικὰ καὶ AIDS». Ὁ ἀρχιμ. κ. Ἐμμ. Καλύβας, ἱεροκήρυξ Ἱ. Μητροπ. Ἀττικῆς· «Ἐξάρτησις ποῦ ἀλλοτριώνουν τὸ πρόσωπο». Ὁ κ. Ἰω. Κορναράκης, Καθηγητῆς Θεολογικῆς· «Ὁ Ποιμαντικὸς διάλογος».

Οἱ ἐργασίες τοῦ 20οῦ Συνεδρίου ὁλοκληρώθηκαν μὲ ὑποθήκες τοῦ Σεβ. Μεσογαίας, τὴν προσφορὰ πρὸς τοὺς συνέδρους ἀναμνηστικοῦ δώρου καὶ ἀποχαρτιστηρίου γεύματος.

Μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία, ἐξάλλου, ἔγινε στὸ Δημοτικὸ Στάδιο Σπατῶν ἑορταστικὴ ἐκδήλωση γιὰ τὴ λήξη τῶν μαθημάτων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς Μητροπόλεως (22 Μαΐου) καὶ γιὰ τὴ συμπλή-

ρωση 20ετοῦς Ποιμαντορίας τοῦ Σεβ. Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς κ. Ἀγαθόνικου, παρουσία τῶν Ἀρχῶν καὶ πλήθους λαοῦ.

Ο ΔΗΜΟΣ ΣΕΡΡῶΝ ΚΑΙ ΟΙ Ι. ΝΑΟΙ

Σερρῶν καὶ Νιγρίτας, ὀργάνωσαν ἐκδηλώσεις γιὰ νὰ τιμήσουν τὰ 10 χρόνια Ἀρχιερατείας τοῦ Σεβ. Σερρῶν καὶ Νιγρίτης κ. Μαξίμου: Τὸ Σάββατο 4 Ἰουνίου στὰ «Ἀστέρια» ἡ Χορωδία τῆς Σχολῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τῆς Μητροπόλεως ἔψαλε ὕμνους, προσφώνησε ὁ Δήμαρχος Σερρῶν καὶ πρόεδρος τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς κ. Ζ. Μητλιγάκας, ἀκολούθησαν ἄλλοι χαιρετισμοί, μουσικὰ κομμάτια ἀπὸ τὴν παιδικὴ ὀρχήστρα - χορωδία τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, ὁμιλίες τῶν κυρίων Παν. Σκαλτσῆ καὶ Γεώρ. Καφταντζῆ, προσφώνηση ἀπὸ τὸν π. Παν. Κουσιῶδη, ἐκ μέρους τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καὶ εὐχαριστίες τοῦ Σεβ. κ. Μαξίμου. Τὴν Κυριακὴ, 5 Ἰουνίου, τελέσθηκε ἀρχιερατικὸ Συλλεΐτουργο στὸν ἰ. μητροπολιτικὸ ναὸ τῶν Μεγάλων Ταξιαρχῶν μὲ ὁμιλητὴ τὸν Σεβ. Δημητριάδος κ. Χριστόδουλο.

ΟΙ «ΓΙΑΤΡΟΙ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ»

συνέχισαν τὸ ἔργο τους μὲ αὐτοθυσίαι. Πρόκειται γιὰ ἓναν Διεθνή Ἀνθρωπιστικὸ Ὄργανισμὸ ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ γιατροὺς καὶ μέλη τοῦ κλάδου Ὑγείας. Παρέχει δωρεὰν ἱατρικὲς ὑπηρεσίες ὅπου γῆς παρουσιασθεῖ ἀνάγκη (πλημμύρες, ξηρασία, σεισμοί, ἐμπόλεμες συρράξεις), δημιουργεῖ τὴν ἀπαραίτητη ὑγειονομικὴ ὑποδομὴ στὶς περιοχὲς αὐτές, προωθεῖ τὴν ἀλληλεγγύη στὶς δοκιμαζόμενες χώρες καὶ συμβάλλει στὴν ἀνάπτυξή τους.

Ἀπὸ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1990 ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ ἔβδομη εὐρωπαϊκὴ χώρα ποῦ συμμετέχει στοὺς «Γιατροὺς χωρὶς σύνορα» κι ἔχει δεῖξει σημαντικὲς δραστηριότητες, μὲ ἀποστολὲς μελῶν τῆς σὲ Αἰθιοπία, Σομαλία, Λιβερία, Ζάμπια, Ἀγκόλα, Μοζαμβίκη, Λίβανο, Ἰράκ, Κουρδιστάν, Χόνγκ-Κόνγκ, Γιουγκοσλαβία, Ἀλβανία, ψυχιατρεῖο Λέρου κ.ἄ.

Ἀξίζει ἀπὸ μέρους μας κάθε ὑποστήριξη (τηλ. 01 - 8835665, Παιωνίου 11α, 10440 Ἀθήνα).

ΣΧΟΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

στὴν Κατερίνη ἐγκαινιάσθηκε τὸ Σάββατο 28 Μαΐου. Πρόκειται γιὰ τὴν «Καραπιτέρειο Σχολὴ» (Ἀγίας Τριάδος 15 - 60100 Κατερίνη, τηλ. 0351/37286, τὴν ὁποία διευθύνει ὁ γνωστὸς ἀγιογράφος κ. Κων. Ξενόπουλος.